

MÍLNIKY SVETOVÉHO ŠPORTU

————— *František Seman* —————

V roku 2012 vydal Slovenský olympijský výbor s finančnou podporou Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky a Olympijskej solidarity Európskych olympijských výborov.

Autor textu: © Mgr. František Seman, PhD.

Lektorovali:
prof. PhDr. Marek Waic, PhD.
prof. PhDr. Miroslav Bobřík, PhD.

Fotografie použité v publikácii pochádzajú z rozličných zdrojov, ktoré sú uvedené priamo pod fotografiami.

Nepredajná publikácia vydaná ako pomôcka pre pedagógov a lektorov a študijný materiál pre žiakov základných škôl v rámci komplexného Programu olympijskej výchovy Slovenského olympijského výboru.

Publikácia je súčasť riešenia grantovej úlohy VEGA č. 1/0635/11 „Vplyv športových pohybových aktivít na kvalitatívne aspekty spôsobu života slovenskej populácie“.

ISBN 978-80-89460-09-0

OBSAH

PREDHOVOR.....	4
ÚVOD.....	5
1 PRAVEK ALEBO ZÁKLADNÝ MÍĽNIK SVETOVÉHO ŠPORTU	7
2 STAROVEK – PRVÉ OBDOBIE ŠPORTOVÝCH SLÁVNOSTÍ	9
3 ŠPORT AKO „TRPENÁ“ AKTIVITA V STREDOVEKU	18
4 NOVOVEKÉ EURÓPSKE TELOVÝCHOVNÉ SYSTÉMY	22
5 SPOJENÉ ŠTÁTY AMERICKÉ A TELOVÝCHOVNÝ SYSTÉM	23
6 VZNIK A ROZVOJ MODERNÉHO ŠPORTU V NOVOVEKU	24
7 AMATERIZMUS, PROFESIONALIZMUS A PENIAZE V ŠPORTE	47
8 ŠPORT ZDRAVOTNE POSTIHNUTÝCH	48
9 AKADEMICKÝ ŠPORT.....	51
10 ŠPORTOVÝ ABITRÁŽNY SÚD	52
11 SVETOVÁ ANTIDOPINGOVÁ AGENTÚRA.....	53
ZÁVER.....	54
ZOZNAM LITERATÚRY A PRAMEŇOV	55

MÍĽNIKY SVETOVÉHO ŠPORTU

František Šeman

Edícia
OLYMPIZMUS V PRAXI

PREDHOVOR

Predkladaná publikácia Mílniky svetového športu je súčasť Programu olympijskej výchovy Slovenského olympijského výboru. Táto verzia publikácie má ambíciu slúžiť na získavanie vedomostí pre žiakov základných škôl nielen v rámci Programu olympijskej výchovy. Cieľ publikácie je podať obraz o vývoji športu v priebehu historického vývoja ľudskej civilizácie s akcentom hlavne na moderný šport a jeho vývoj. Veríme, že predkladaná publikácia splní svoj účel a že žiaci základných škôl z nej získajú nové poznatky o športe, ako o jednom z najvýznamnejších fenoménov v súčasnosti.

ÚVOD

V úvode je nutné aspoň v krátkosti vysvetliť, čo šport vlastne je, resp. čo všetko toto slovo zahŕňa. Samotné slovo šport pochádza z latinského termínu *disportare*, pričom jeho význam bol zabaviť sa (Rowe, 2009). Definícií športu je mnoho – niektoré sú ľahko zrozumiteľné, iné sú zas komplikované. Šport tesne súvisí s hrou. Účasť na športe aj hre účastníkov motivuje, zúčastňujú sa na nich dobrovoľne, výsledok je stále otvorený a obidve aktivity majú presne vymedzené pravidlá.

Šport však možno rozdeliť aj na vrcholový, výkonnostný a rekreačný. Pre výkonnostný a vrcholový šport je typická systematická príprava na podávanie športového výkonu (dlhodobý tréning), systém súťaží (pravidelných alebo jednorazových), určitá výkonnostná úroveň účastníkov, túžba po víťazstve, účasť športových divákov (či už priamo na športovisku alebo pri televíznych obrazovkách či počítačoch), profesionalizácia a komercializácia.

Staršia literatúra, pokiaľ ide o definíciu športu uvádza, že nie je ľahké šport definovať. Podčiarkuje, že za šport nemožno považovať napr. ani automobilizmus, rybolov alebo „vzduchoplavbu“ či šach. Šport musí obsahovať pohybovú stránku.

Šport je teda, v modernom chápaní, špecializovaná činnosť človeka zameraná na rozvoj jeho telesného, funkčného, pohybového, psychického a sociálneho potenciálu (Moravec a kol., 2007). *Európska charta o športe* (1994) v rámci slova šport zahŕňa aj iné formy organizovaných aj neorganizovaných pohybových činností s cieľom podpory zdravia a starostlivosti o zdravie ľudí. V nadväznosti na uvedené je nutné pripomenúť na tomto mieste *Medzinárodnú chartu telesnej výchovy a športu* (Kössl – Hutter, 1982), ktorú prijalo UNESCO v roku 1978. Táto charta, vo vzťahu k športu uvádza, že telesná výchova a šport patria k základným ľudským právam.

Šport patrí k základným ľudským právam.

Pripomína, že výučbu telesnej výchovy, vedenie športových tréningov a riadenie športu by mali uskutočňovať plne kvalifikované osoby, teda učitelia telesnej výchovy, tréneri a športoví manažéri.

Základné znaky športu sú: Súťaživosť, snaha o dosiahnutie maximálneho výkonu, jednotné pravidlá.

Renovátor olympijských hier barón Pierre de Coubertin (1972) uvádza, že k základným mílnikom rozvoja športu treba zaradiť antické gymnázium, stredoveké rytierstvo a začiatky moderného športu v Anglicku.

▲ Pestrá plejáda športov
(Zdroj: www.allsportspal.com)

1 PRAVEK ALEBO ZÁKLADNÝ MÍLNIK SVETOVÉHO ŠPORTU

V dávnej minulosti sa objavil človek dnešného typu – príslušník rodu Homo. Zhruba pred 5 – 10 miliónmi rokov už naši predchodcovia chodili na dvoch nohách. Australopithecovia (patria tiež k našim predchodcom) však boli „obmedzení v hybnosti, zatiaľ čo druh Homo boli atléti“. Takto opísal, v roku 1996, skutočnosť akéhosi pomyselného vzniku športovca Richard Leakey (významný paleontológ a antropológ). Druh Homo je teda predurčený na to, aby bol, v súčasnom ponímaní, športovec.

Druh Homo bol predurčený na to, aby bol, v súčasnom ponímaní, športovec.

▲ Postava bežiaceho muža s ozubenými
oštepmi, bumerangom a sekerou.
Austrália, asi 10 000 rokov p. n. l.
(Zdroj: S. Mithen, Konec doby ľadovej, 2006)

V priebehu vývoja v období praveku sa postupne vyvíjali aj pohybové činnosti. Dôležitú úlohu tu zohrávali skúsenosti. Naši predkovia si postupne uvedomili, že keď sa budú nejakej činnosti venovať aj vtedy, keď to nie je nutné pre ich prežitie (napr. pohybovým činnostiam typickým pre poľovačku alebo boj), budú v nich dosahovať lepšie výsledky vtedy, keď o ich prežitie pôjde, t. j. počas poľovačky alebo boja samotného. Vedomou činnosťou charakteru cvičenia (napr. hádzania kameňov, strelby z luku na cieľ, prípadne hrami) sa teda pripravovali na to, čo bolo bezprostredne nutné na prežitie, či už to bola spomínaná poľovačka alebo boj. Dôkazy o formovaní týchto činností sa zachovali na nástenných maľbách v rôznych jaskyniach.

Rozličným cvičeniam sa venovala aj mládež. Pre mladých mali často jednotlivé kmene pripravené akési skúšky dospelosti, ktoré sa nazývajú iniciačné skúšky. Mládež musela zvládnuť nejakú pohybovú úlohu. Úspešné zvládnutie tejto úlohy umožňovalo mladému mužovi zaradiť sa do skupiny dospelých bojovníkov alebo lovcov v rámci kmeňa. Medzi pohybovými úlohami v iniciačných skúškach nachádzame zápas, beh (často až do vyčerpania), skok, hod a pod.

Iniciačné skúšky pozostávali často z plnenia pohybových úloh.

Dôležité bolo v tej dobe aj plávanie a veslovanie, resp. pádlovanie a to v rôznych oblastiach sveta (Polynézia, Afrika, sever súčasnej Kanady a Európy a pod.). Nezanedbateľná bola aj jazda na koni. Objavili sa postupne aj akrobatické cvičenia a zdokonalili sa loptové hry, ako jedny z predchodcov ragby, futbalu, ľakrosu a ďalších dnes známych loptových hier.

• Lovecká scéna z jaskyne Lascaux

(Zdroj: www.oddee.com)

V praveku teda nachádzame počiatky týchto skupín pohybových činností:

- Pohybové činnosti bojového charakteru – strelba z luku, hod oštepom alebo kameňom atď. – nevyhnutné na úspešné vedenie konfliktov.

- Pohybové činnosti typické pre tzv. pracovnú telesnú výchovu (termín pracovná telesná výchova zahŕňa také pohybové aktivity, ktoré sú nevyhnutné na vykonávanie činností zabezpečujúcich prežitie, nesúvisia s vedením ozbrojených konfliktov a dnes tvoria súčasť moderných športov) – plávanie, veslovanie alebo pádlovanie (dôležité pre rybolov), šplh (dôležitý pre brtníctvo), strelba z luku, hod oštepom (dôležité pre poľovačku) atď.

- Herno-zábavné pohybové činnosti – tanec, rozličné pohybové a úpolové hry atď., ktorými ľudia trávili čas, keď sa práve nevenovali iným činnostiam.

Uvedené skupiny pohybových činností sa však výraznejšie vykryštalizovali až v priebehu staroveku.

• Indiánsky hráč predchodcu lakrosu

(Zdroj: J. Perútko a kol., Dejiny telesnej kultúry, 1988)

V období praveku sa začali kryštalizovať tri veľké skupiny pohybových činností:
Pohybové činnosti bojového charakteru.
Pohybové činnosti v rámci tzv. pracovnej telesnej výchovy.
Herno-zábavné pohybové činnosti.

2

STAROVEK – PRVÉ OBDOBIE ŠPORTOVÝCH SLÁVNOSTÍ

Starovek je obdobie, kedy už existovali určité štátne útvary, ktoré zaznamenali najväčší rozmach hlavne tam, kde bolo teplejšie podnebie (údolia riek Níl, Eufrat, Tigris, Indus, Ganga a Jang-c'ťiang). Za najstarší typ štátu sa pokladá tzv. otrokárska despocia, kde je vládca (despota) stelesnenie božstva a má neobmedzenú moc. K orientálnym despociám počítame Egypt, Mezopotámiu, Indiu a Čínu.

Obdobie starovekého Grécka a starovekého Ríma nazývame aj antika. Pokiaľ ide o športové slávnoti, mali náboženský charakter. Najvýznamnejšie sa stali Olympijské hry v gréckej Olympii.

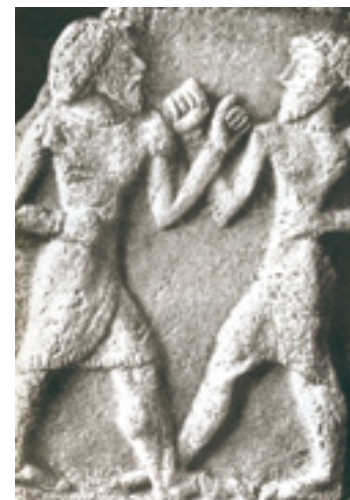
V staroveku vznikli prvé športové slávnoti.

Športové slávnoti však mali svoje miesto aj v iných orientálnych despociách – v podstate všade tam, kde sa buď stavali špecializované objekty, tzv. amfiteátre alebo tam, kde sa na určitý športový výkon prišli pozrieť ľudia. Významná bola aj rituálna dimenzia pohybových činností.

Voz bol vyvinutý z lode a prvýkrát zhotovený v Sumerskej ríši na konci 4. tisícročia p. n. l.

Mezopotámia znamená „medziriečie“ a ide o viaceré mestské štáty (Eridu, Ur, Nippur a iné), ktoré vznikli medzi riekami Eufrat a Tigris. Perútko a kol. (1988) uvádza, že rozhodujúci prvok vo výchove bola vojenská príprava. Patrí tu

napr. strelba z praku, hod oštepom a lukostrelba, ktorá našla výrazné uplatnenie aj v poľovačke. Nezanedbateľné boli aj také činnosti ako beh, skok a hod. Voz bol vyvinutý z lode a prvýkrát zhotovený v Sumerskej ríši asi na konci 4. tisícročia p. n. l. Neskôr, v rámci Perzskej ríše, už jazdectvo predstavovalo základ vojska (Olivová, 1985).

• Sumerskí boxeri

(Zdroj: R. Petrov, Olympic Wrestling, 1993)

Oblúbená zábava aristokratov bol lov. Jeho cieľ však nebola obživa – teda prežitie – ale bol ponímaný ako zápas proti zvieratám, ktoré človeku škodili (levy, leopardy, diviaky, býky a pod.). Z úpolových činností existujú záznamy, okrem pästného boja aj o zápase. Dôležité postavenie malo aj plávanie (Olivová, 1985).

Pracovná telesná výchova zahŕňala, okrem lovu, kde bola rozhodujúca lukostrelba a práca s oštepom alebo kopijou, aj rybolov, kde bolo nevyhnutné nielen plávanie, ale aj veslovanie, resp. ovládanie lode iným spôsobom. K pracovnej telesnej výchove radíme aj činnosť poslov.

Herno-zábavná činnosť nižších vrstiev zahŕňala najmä tanec, ale aj jednoduché športové preteky hlavne v behu a v zápase. Nižšie vrstvy nemali možnosť tráviť čas tak, ako aristokracia, t.j. loviť zver.

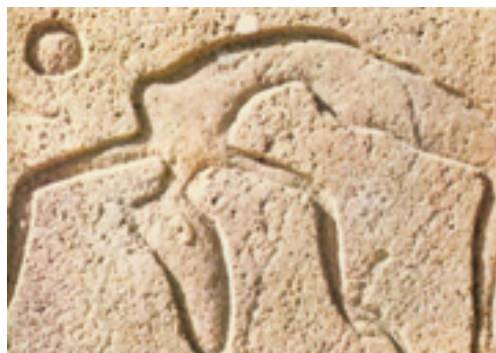
Pohybové činnosti mali významné miesto v živote ľudí

v starovekom **Egypte**. Populárne boli gymnastické cvičenia. Egyptania poznali stojku na hlave, stojku na rukách a premety. Venovali sa aj behu, skoku, hodom, plávaniu, ale pozornosť venovali aj šermu, lukostreľbe a zápasu (Perútka a kol., 1988). Dokonca existovali špeciálne vojenské jednotky, ktoré sa venovali boju zblízka. V ňom mal zápas dôležité postavenie. O tomto postavení svedčia aj výjavy objavené v hrobke Ben Hasání.

♦ Zápasníci z egyptskej hrobky Ben Hasání z obdobia asi 2000 rokov p. n. l., detail (Zdroj: R. Petrov, Olympic Wrestling, 1993)

Na základe toho možno usudzovať, že išlo pravdepodobne aj o akúsi učebnicu alebo príručku zápasu (Petrov, 1993). K vojenskej telesnej príprave patrila ešte lukostreľba a hod oštepom. Významné boli aj poľovačky, kde sa uplatňovala presnosť napr. v hode zakrivenou palicou pri love vodných vtákov alebo v napichávaní rýb kopijou. Lovili sa aj hrochy a Perútka a kol. (1988) uvádza, že aj krokodíly. Okrem toho, najmä v rámci pracovnej telesnej výchovy, sa uplatňovalo aj veslovanie na rozličných člnoch.

♦ Akrobatický tanec žien z egyptského reliéfu z obdobia asi 1500 rokov p. n. l., detail (Zdroj: V. Olivová, Sport a hry ve starověkém světě, 1988)

Dôležitý bol ideál človeka. Egyptania považovali za ideál štíhleho človeka a všetkých, ktorí boli obézni, považovali za hlupákov.

V starovekom Egypte bol ideál štíhly človek.

Jazdu na koni Egyptania spočiatku nepoznali, ale po vojenských zrážkach a následných porážkach s kmeňom Hyksósov (v 18. storočí p. n. l.), ktorí používali jazdecké oddiely, jazdu zaviedli do armády aj Egyptania. V súvislosti s rozvojom jazdy sa táto rýchlo uplatnila aj ako šport. Obľúbené boli najmä vozatajské preteky (preteky na dvojkoľosových vozoch).

V oblasti herno-zábavných činností zaznamenávame, okrem akrobacie, aj tanec.

Staroveká **India** mala tiež rozvinutú starostlivosť o telo. Siddhártha Gautama, náboženský re-

formátor a zakladateľ budhizmu, jedného z troch najrozšírenejších náboženstiev na svete, už v 6. storočí p. n. l. absolvoval výchovu pozostávajúcu z výchovy tela a ducha. Jej vyvrcholenie boli dva päťboje – telesný päťboj a duševný päťboj. Ide o príklad snahy o harmonickú výchovu. Telesný päťboj pozostával zo šermu, zápasu, pästného boja, skákania a plávania. Duševný päťboj zahŕňal výklad starých diel, poznanie rastlín a zvierat, znalosť písania, gramatiky a matematiku.

Staroindický telesný päťboj zahŕňal šerm, pästný boj, zápas, skok a plávanie.

Indickou osobitosťou je tzv. joga. Joga je v podstate spojenie duše s bohom. Jej cieľ je prostredníctvom telesného a duchovného cvičenia do-

siahnuť stav nadvlády psychického nad fyzickým.

♦ Zobrazenie asán v joge (Zdroj: www.buddhiboutique.com)

V starovekej Indii bola dôležitá aj vojenská príprava, ktorá sa v podstate neodlišovala od vojenskej prípravy v ostatných orientálnych despociách.

Herno-zábavná činnosť bola na vysokej úrovni a o verejnú zábavu sa staral štát, ktorý vystaval aj špecializované objekty, tzv. amfiteátre, kde vystupovali zápasníci, pástari a rôzni tanečníci.

Na území Číny sa v údoliach riek Jang-c'ťiang a Chuang-che vyvinuli štátne útvary.

Vojaci sa venovali nielen behu, skoku a hodom, ale aj jazde na koni, šermu, pästnému boju, lukostreľbe a hrali kopaciu hru podobnú futbalu s loptou vypchanou perím alebo vlasmi, ale oveľa tvrdsiu. Rozvíjala bojovnosť (Grexa, 1985).

Čínski vojaci v rámci výcviku hrávali hru podobnú futbalu, v ktorej bola tvrdosť jej základným atribútom.

♦ Cvičenie staročínskej gymnastiky tai-dži v súčasnosti (Zdroj: www.midnorthcoast-taichi.com.au)

Z Číny pochádza aj staročínska gymnastika, ktorá má viac druhov. Najstaršia je gymnastika *do-ni*. Jej náplň tvorili prevažne jednoduché cvičenia v sede. Nasleduje gymnastika s názvom *solin* s branným (vojenským) charakterom, kde sa imitovali najmä cvičenia typické pre zápas, šerm a pästný boj. Ďalšia gymnastika je *tai-dži* s vláčnymi, kruhovými pohybmi, ktoré na seba plynule nadväzujú. Táto gymnastika je v súčasnosti populárna a ľudia ju cvičia často v parkoch alebo na voľných priestranstvách. Posledná je *u-šu* (*wu-shu*), v ktorej ide o spojenie gymnastík *solin* a *tai-dži*. V súčasnosti sa *u-šu* prezentuje ako jedno z čínskych bojových umení.

Názov *kung-fu* znamená nielen bojové umenie, ale vôbec nadobudnuté zručnosti alebo schopnosti, a to v čomkoľvek.

◀ Staročínska lukostrelba. Jazdec strieľa na terč
(Zdroj: www.chinaarchery.org)

Herno-zábavné činnosti boli v Číne veľmi početné. Za všetky je nutné spomenúť žongľovanie. Potulní žongléri, zdokonaľujúci svoje umenie, často ukazovali publiku akrobatické prvky dosahujúce vrchol dokonalosti.

Blízkosť **Japonska** bola príčinou, že mnohé pohybové činnosti z Číny prevzali a neskôr upravili aj Japonci. Lukostrelba, šermu a jazde na koni sa venovali predovšetkým vojaci. Názov samuraj, ktorý zdomácnel vo všetkých jazykoch, pochádza z čínštiny. Keď

si postavíme do opozície pohybové činnosti európskeho stredovekého rytiera (rytierstvu sa bude venovať v nasledujúcej kapitole, pozn. autora) a japonského feudálneho samuraja, nájdeme – pretože v oboch prípadoch išlo o vojakov – mnoho spoločných prvkov. Samuraji vo feudálnom Japonsku sa venovali mnohým činnostiam spojeným s bojom.

◀ Japonský zápas sumo z obdobia Edo (17. storočie – polovica 19. storočia)
(Zdroj: www.ojaponsku.cz)

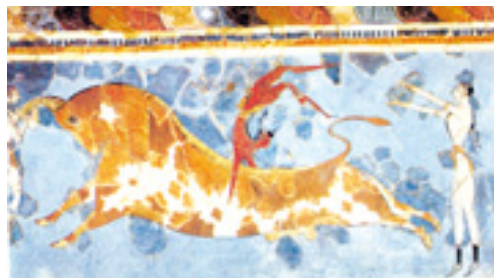
Japonského samuraja môžeme považovať za ekvivalent európskeho rytiera.

Okrem poľovačky, veršovania a šachu – rytierskych cností, tu nachádzame všetko,

čo patrilo k povinnej výbave európskeho rytiera. Treba však povedať, že európski rytieri plávať v zbroji nemohli (zbroj bola kovová), zatiaľ čo japonskí samuraji, ktorí mali koženú zbroj, plávať v nej mohli (Ratti – Westbrook, 2005).

Cvičenie bez oblečenia má svoj pôvod na Kréte.

antikému Grécku mnohé telesné cvičenia a aj názov gymnastika pochádza z tohto obdobia, keď Gréci videli Kréťanov cvičiť nahých (*gymnos* – nahý).

◀ Tri fázy skoku cez bežiacieho býka na Kréte (asi 1500 p. n. l.)
(Zdroj: V. Olivová, Sport a hry ve starověkém světě, 1988)

Krétske slávnosti mali náboženský charakter a ich súčasťou boli aj športové disciplíny. Ľudia sa radi venovali rozličným hrám. Na slávnostiach vystupovali zápasníci aj boxer. Zápasníci sú vyobrazení s dokonalými postavami. Na slávnostiach mali miesto aj

akrobatické cvičenia. Vrchol však boli akési krétske býčie hry (Olivová, 1985). Vrcholnými výkonmi na týchto hrách boli akrobatické preskoky cez bežiacieho býka, čo bol zároveň aj znak slávnosti.

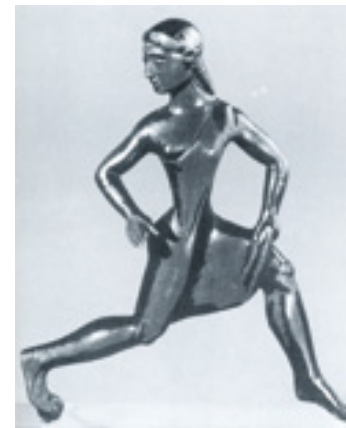
Akrobatické skoky cez živého býka boli nielen divácky atraktívne, ale pre akrobatov aj nebezpečné.

Peloponéz, ale v 6. storočí p. n. l. získala kontrolu nad takmer celým polostrovom.

Spartanská výchova je synonymum tvrdosti, telesnej námahy a odriekania.

Súčasťou boli aj bojové hry. Po dosiahnutí 14. roku veku dostali zbraň, začali vykonávať strážnu službu a zúčastňovať sa na tzv. *kriptiách*, čo boli útoky na bezbranných otrokov, ktorých mohli mladí Spartania beztrešne zabíjať. Počas výcviku sa učili prekonávať únavu, hlad, chlad, absolvovali dlhé pochody a aj v studenom počasí nosili len ľahký odev. Každoročne sa podrobovali skúškam telesnej zdatnosti, ktoré ukazovali pokroky v ich výcviku. Populárne boli medzi chlapcami aj loptové hry.

Dievčatá nemali až taký tvrdý výcvik ako chlapci, ale aj napriek tomu sa venovali telesným cvičeniam a zúčastňovali sa na slávnostiach, kde nielen tancovali, ale súťažili aj v behoch, skokoch, hodoch a zápase. Rozumovej výchove sa v Sparte nevenovala prílišná pozornosť, pretože to nebolo cieľ.

◀ Bežiacie spartské dievča. Bronzová soška zo Sparty z obdobia asi 500 p. n. l.
(Zdroj: V. Olivová, Sport a hry ve starověkém světě, 1988)

Možno práve tvrdý výcvik pomáhal spartským športovcom k častým víťazstvám na antických Olympijských hrách.

V priebehu 7. – 6. storočia p. n. l. začali do popredia v gréckom antickom svete vystupovať **Atény**. Postupne sa vyvinuli na republiku s otrokárskou demokraciou. Na rozdiel od Sparty, kde bol cieľ vychovať dobrého vojaka, v Aténach mala výchova trochu iný charakter. Cieľ ich výchovy bol uvedomelý občan, ktorý si plní občianske povinnosti vrátane povinnosti vykonávať vojenskú službu v prospech štátu.

Výchova mládeže zahŕňala telesnú, rozumovú a estetickú výchovu. Prebiehala teda v harmonickom duchu, čo znamená výchovu tela aj ducha. Otroci však boli z telesnej výchovy vylúčení.

Aténska harmonická výchova zahŕňala výchovu telesnú, rozumovú a estetickú.

Najvýznamnejšie školské inštitúcie boli tzv. gymnáziá. Slúžili pôvodne len na telesnú výchovu, až neskôr sa z nich vyvinuli inštitúcie poskytujúce mládeži všeobecné vzdelanie. Aj slovo gymnázium má svoj pôvod v slove *gymnos* (nahý). Súčasť gymnázia bola *palais*. Bol to vyhradený priestor na výcvik zápasu (nazýval sa *palé*) a boxu (nazýval sa *pygmé*).

O telesnú výchovu mladších chlapcov (vo veku 10 – 16 rokov) sa staral cvičiteľ, tzv. *paidotribés* a o výchovu starších chlapcov (16 – 18 rokov) zase tréner, tzv. *gymnastés*. Poslednou etapou výchovy bolo obdobie tzv. *efébia*. V tomto období sa kladol dôraz na výučbu šermu, lukostrelby a hodu oštepom, teda tých zbraní, ktoré vo vtedajších vojnách zohrávali často kľúčovú úlohu. *Efébi* (muži

vo veku 18 – 20 rokov) sa venovali aj jazde na koni a na dvojkoľosových vozoch. Organizovaná telesná príprava bola týmto obdobím ukončená.

„Kto stojí o víťazstvo na Pýtických alebo na Olympijských hrách, nemôže sa zaoberať nijakou inou prácou.“ (Platón)

nemôže sa zaoberať nijakou inou prácou.“ Platón to jasne vyjadril, pretože ten, kto chcel získať vavriny víťazstva na uvedených hrách, musel byť v jeho dobe jednoznačne profesionál.

Grécky antický pentatlon (päťboj) zahŕňal beh na 1 stadion, skok do diaľky, hod diskom, hod oštepom a zápas.

Zaujímavé je Platónovo konštatovanie o účasti na vtedajších vrcholných športových podujatiach (Olympijských hrách a Pýtických hrách): „Kto stojí o víťazstvo na Pýtických alebo na Olympijských hrách,

V rámci telesnej výchovy sa jedným z hlavných prostriedkov stal *pentatlon* (päťboj).

◀ Skokan do diaľky s haltérmi a vencom víťazstva na hlave. Červenofigurálna váza z Atén z obdobia 510 p. n. l.

(Zdroj: V. Olivová, Sport a hry ve starověkém světě, 1988)

Zápas mal dve formy. Pri jednoduchšej z nich museli zápasníci zápasiť v stoji a ktorý sa prvý dotkol zeme inou časťou tela ako chodidlami, prehral. Pri zložitejšej forme mohli pokračovať v boji aj na zemi dovtedy, pokiaľ sa jeden z nich nevzdal.

Moderný termín „zápasenie v gréckorímskom štýle“ sa netýka antiky. Tento moderný zápasnícky štýl vznikol vo Francúzsku v 19. storočí. Charakteristický znak zápasenia v gréckorímskom štýle je, že možno útočiť len na hornú polovicu tela, t. j. od pásu hore. Vo voľnom štýle možno útočiť na celé telo, t. j. aj na dolné končatiny.

Zápas v antickom Grécku pripomínal súčasné zápasenie vo voľnom štýle. Zápasenie v gréckorímskom štýle vzniklo v 19. storočí vo Francúzsku.

nie. Bolo v podstate súčasťou všeobecného vzdelania aténskeho slobodného človeka a bolo postavené na úrovni čítania a písania. Kto nevedel v Aténach plávať, bol považovaný za nevzdelaného. Plávanie nebolo dôležité len v Aténach, ale v celom gréckom svete. Napr. v meste Paestum (kde žili grécki kolonisti), na pobreží Talianska neďaleko Neapolu, sa počas archeologických vykopávok našiel aj plavecký bazén prispôbený aj na plávanie pod vodou.

◀ Skokan do vody z Paesta (súčasná Taliansko), z obdobia 480 – 470 p. n. l.

(Zdroj: www.wikimedia.org)

Plávanie bolo v Aténach súčasťou všeobecného vzdelania. Kto nevedel plávať, toho považovali za nevzdelanca.

Kalokagatia je harmonický ideál telesnej a duševnej krásy.

V Aténach, čo zdôrazňoval aj Platón, mala nezaštupiteľnú úlohu *kalokagatia*. Tento termín označuje v prvom rade ideál, konkrétne harmonický ideál telesnej a duševnej krásy.

Staroveké Atény dali svetu nielen návod na to, ako postupovať v oblasti telesnej výchovy mládeže a telesnej prípravy budúcich občanov a vojakov, ale ukázali aj cestu *kalokagatie*. To znamená, že z človeka možno pri správne vedenej výchove „urobiť“ bytosť, ktorá je nielen navonok fyzicky krásna, ale súčasne je aj duševne vyspelá tak vo vzťahu k sebe samej, ako aj k ostatným členom spoločnosti, v ktorej žije. A to je azda najvýznamnejší atribút aténskej výchovy ako celku.

◀ Dostihy. Malba na amfore z obdobia 500 – 480 p. n. l.

(Zdroj: V. Olivová, Sport a hry ve starověkém světě, 1988)

Rok 753 p. n. l. je rok založenia Ríma podľa známej legendy o Romulovi a Removi. Rím sa v priebehu niekoľkých storočí vyvinul do podoby monumentálnej ríše, ktorá zaberala pozoruhodnú časť vtedy známeho sveta.

V cisárskom Ríme bola armáda rozhodujúca sila, ktorá zabezpečovala územnú expanziu a obranu pred útokmi nepriateľov. Za najlepšie vycvičené boli považované pretoriánske kohorty, ktoré boli telesná stráž cisára a súčasne občas plnili aj úlohu poriadkovej polície.

Výcvik vojakov bol zameraný na získanie vytrvalosti, sily, obratnosti a zručnosti v boji so zbraňami.

mi. Dôležitá bola poradová príprava a dlhé pochody. Tréning ďalej zahŕňal beh, skok do výšky a do diaľky, plávanie a nosenie bremien.

Meč, štít, dýka a oštep boli základná zbrojná výbava rímskych legionárov.

Významnú úlohu v živote rímskych občanov mali hry a zábavy. Najpopulárnejšie a najmasovejšie boli hry v cirku. Rimania mali veľmi radi dostihy a tie sa konali v cirku,

ktorý sa nazýval Circus Maximus. Jeho aréna existuje ešte aj v súčasnosti, ale už iba ako jedna z antických pamiatok.

◀ Pred obrátkou. Scéna z pretekov štvorzáprahov v cirku. Terakotový reliéf

(Zdroj: R. Hošek – V. Marek, Řím Marka Aurelia, 1990)

Rozmery cirku boli 600×200 m a poskytoval miesto pre asi 250-tisíc divákov, pričom sa platilo vstupné len za niektoré miesta – ostatné miesta mohli diváci zaujať bezplatne. Organizovali sa tu aj dostihy, ale najviac príťažlivé však boli preteky záprahov. Pretekali sa dvojzáprahy (*bigae*), trojzáprahy (*trigae*) a najčastejšie to boli najpopulárnejšie štvorzáprahy (*quadrigae*).

Najpopulárnejšie boli v Ríme preteky štvor-záprahov (*quadrigae*).

cieľom pred cisárskou lóžou. V Ríme boli štyri „kluby“, pričom každý mal vlastnú farbu – bielu, červenú, zelenú, modrú. Na štarte stáli teda spravidla štyri dvojkoľesové vozy. Vozataji a tiež ich kone boli oblečení do farieb „svojho klubu“. Po štarte sa každý snažil čo najrýchlejšie dostať k prvej méte, aby sa otáčal ako prvý.

Významný vozataj bol Gaius Appuleius Diocles, ktorý absolvoval viac ako 4500 pretekov a v 1462 zvíťazil. O tomto pretekárovi sa ešte zmienime.

Gladiátori boli profesionálni zápasníci.

v súlade so skutočnosťou. Gladiátorov je nutné označovať ako profesionálnych zápasníkov. Dunkle (2011) nazýva gladiátorské súboje šport. Napokon, mali aj svoje pravidlá. Často zaužívaná myšlienka, že jeden z gladiátorov musel v zápase nevyhnutne prísť o život nie je pravdivá. Mnoho zápasov sa skončilo tak, že aj napriek porážke jedného z gladiátorov zostal tento nažive. Takto sa končili spravidla zápasy „gladiátorských hviezd“, ktoré mali nielen renomé, ale aj vysokú cenu.

«Scény z amfiteátra. Mozaika zo severnej Afriky z 2. storočia p. n. l. Horná scéna – gladiátorské súboje. Prostredná scéna – vľavo poprava zločincov, vpravo štvánica na zver. Spodná scéna – vľavo štvánica, v strede vzájomný súboj býka a medveďa a vpravo poprava zločincov levom (Zdroj: V. Olivová, Sport a hry ve starověkém světě, 1988)

Termín gladiátor je odvodený od slova *gladius* (meč). Gladiátori trénovali v gladiátorských školách, ktorých bolo na území Apeninského polostrova viacero (Rím, Capua atď.) a v školách bývali v zvláštnych izbách. Samostatné izby mali učitelia šermu, cvičitelia (tzv. *doctores*) a lekári (Hošek – Marek, 1990).

Gladiátori sa spravidla nevenovali tréningu so všetkými zbraňami, ale špecializovali sa na jeden druh zbrane. Najčastejšia zbraň bola spomínaný meč (*gladius*) v kombinácii

so štítom. Ktoré pohybové činnosti sa teda objavovali v arénach? Okrem šermu to bola aj jazda na koni, lukostreľba, hod oštepom, pästný boj a zápas a netreba vynechať ani pestrú paletu činností ako je boj s dýkou, trojzubcom atď. Občas sa v arénach objavili aj dvojkoľesové vozy. Osobitný druh gladiátorských hier bola tzv. *naumachia*. Boli to hry, počas ktorých gladiátori simulovali námorné bitky, a to na rozličných vodných plochách alebo v arénach, ktoré bolo možné premeniť na menšie umelé vodné plochy (napr. Koloseum). V úlohe gladiátorov zápasili v arénach aj ženy.

V úlohách gladiátorov sa predstavovali aj ženy.

Amfiteátre, v ktorých sa konali gladiátorské hry, boli postavené v mnohých mestách po celej Rímskej ríši. Najznámejší amfiteáter je už spomínané rímske Koloseum. Jeho oficiálny názov je však Amfiteáter Flaviovcov. Koloseom sa nazýva pre svoje obrovské rozmery. Len aréna mala rozmery 86×54 m. Do hľadiska sa zmestilo asi 80 tisíc divákov (Perútko a kol., 1988).

V každých pretekoch museli jazdci prejsť sedem kôl (jedno kolo meralo asi 840 m), čo bolo asi 5,8 km. Zvíťazil ten, kto prvý prešiel

Ďalšia populárna zábava bolo sledovanie súbojov gladiátorov. Títo bývajú občas označovaní za bojovníkov, čo však nie je úplne

«Pohľad do arény amfiteátra v Arles (Francúzsko)

(Zdroj: R. Hošek – V. Marek, Rím Marka Aurelia, 1990)

Z gladiátorského prostredia vzišlo aj jedno z najznámejších povstanií v staroveku – Spartakovo povstanie. V roku 73 p. n. l. sa gladiátori pod vedením tráckeho vodcu Spartaka vzbúrili a výsledok bol počiatkový chaos v Rímskej ríši. Napokon však bolo povstanie porazené a mnoho povstalcov bolo popravených. V súvislosti s nástupom kresťanstva sa gladiátorské hry postupne obmedzovali.

Rimania však netrúfali voľný čas len sledovaním vozatajských pretekov alebo gladiátorských zápasov. Aj oni sa venovali pohybovým činnostiam, ktoré utužovali telo a rozvíjali fyzickú kondíciu. Každý Riman, tak, ako to bolo v Aténach, mal vedieť plávať. O ničomníkoch sa hovorilo, že nevedia „ani plávať ani počítať“. Tiež sa venovali jazde na koni, behom, skokom, hodu oštepom, šermu a lukostreľbe. Populárna bola aj jazda na dvojkoľesových vozoch (zjavne podľa vzoru vozatajov z cirku). Dvíhanie bremien, či posilňovanie činkami alebo pästný boj a zápas – to všetko boli tiež súčasťou života slobodných rímskych občanov. Uvedeným činnostiam sa venovali nielen na voľných plochách, ale aj v kúpeľoch, ktoré boli súčasťou života Rimanov. Pohybovým činnostiam sa venovali aj rímski cisári.

Loptových hier bolo v antickom Ríme viacero (Hošek – Marek, 1990). Ľudia hrávali napr. loptové hry *trigon* (traja hráči s viacerými loptami), *harpastum* (hra podobná ragby), ďalej rozličné odrážacie či kopacie hry.

V antickom Ríme nikdy nedosiahol šport také postavenie, aké mal v antickom Grécku.

Možno teda povedať, že šport sa pre Rimanov nestal tým, čím bol pre starovekých Grékov. Harmonický ideál telesnej a duševnej krásy – *kalokagatia* – bol pre Rimanov neznámy pojem. Športu sa venovali pre zábavu, z dôvodu udržania alebo získania kondície alebo len ako diváci (Hošek – Marek, 1990).

3 ŠPORT AKO „TRPENÁ“ AKTIVITA V STREDOVEKU

Obdobie stredoveku, ktorý môžeme ohraničiť rokmi 476 – 1650 (od zániku Západorímskej ríše až po začiatky buržoázných revolúcií vo vyspelých európskych krajinách) športu vo všeobecnosti neprialo. Toto obdobie možno nazvať aj feudalizmus, pretože hlavný výrobný prostriedok bola pôda (feudum). Rozhodujúce náboženstvo stredoveku bolo kresťanstvo.

Stredovek je obdobie, ktoré možno rozdeliť na raný, vrcholný a neskorý stredovek, pričom každé z týchto období malo svoj ideál človeka, ako to ukazuje nasledujúca tabuľka.

Prehľad stredoveku s akcentom na ideál človeka

Etapa stredoveku	Roky	Spoločenské triedy	Ideál človeka
Raný	476 – 1000	Šľachta, ľud	Svätec
Vrcholný	1000 – 1400	Šľachta, ľud, mešťania	Svätec a rytier
Neskorý	1400 – 1650	Šľachta, ľud, buržoázia	Harmonická osobnosť

Obdobie raného stredoveku nie je pre problematiku športu príliš zaujímavé. Ideál človeka bol svätec a usporiadanie spoločnosti, vrátane akýchkoľvek činností, riadilo kresťanstvo. Kresťanské náboženstvo vôbec neriešilo problematiku tela a telesnosti vo vzťahu k rozvoju tela telesnými cvičeniami. Zmyslom života sa stali skôr náboženské hodnoty, ideálom človeka svätec. Hry, zábavy a iné pohybové činnosti boli potláčané.

V období raného stredoveku bolo telo, a všetko s ním spojené, potláčané.

ideálom sa stal rytier. Niektoré zdroje uvádzajú, že rytierstvo vzniklo v priebehu 11. storočia na území súčasného Francúzska.

V období stredoveku predstavovalo rytierstvo jediný systém prípravy. Príprava sa začínala spravidla od detského veku, kedy sa mladý šľachtic stal pážaťom na hrade spriateleneho šľachtica. Toto obdobie trvalo od 7. do 14. roku veku. Počas týchto rokov sa budúci rytier, vtedy ešte dieťa, učil spoločenské správanie a venoval sa skôr detským hrám obsahujúcim základné lokomócie. Vo veku 14 – 21 rokov bol adept na rytiera už panoš. Pomáhal rytierovi, ktorý bol jeho patrón, nosiť zbroj, viesť kone a súčasne sa venoval nielen získavaniu telesnej zdatnosti. Osvojoval si aj rytierske zručnosti, ktoré boli súčasťou vojenských rytierskych cností. Týchto cností bolo podľa niektorých prameňov sedem a patrili k nim: jazda na koni, plávanie, streľba z luku a neskôr aj z kuše, šerm a zápas. Praktická previerka bola poľovačka. Cností dopĺňala hra v šachy, ako škola bojovej stratégie a taktiky a tiež veršovanie, ktorým mohol rytier zabávať dvorné dámy. Okrem toho sa rytieri venovali behu, skoku, šplhu, hodu a vrhu (populárny bol vrh kameňom alebo hod oštepom). Príjemné trávenie času poskytovalo sokolarstvo – lov zveri pomocou cvičených sokolov. Aj spev a tanec mali svoje miesto v rytierskej príprave (Perútka a kol., 1988).

O samotnej príprave máme viacero prameňov. Rytiersku výchovu podstúpil aj český kráľ a cisár Svätej ríše rímskej Karol IV. (vládol v rokoch 1346 – 1378), ktorý mal okrem tanca v oblube aj rôzne rytierske hry a cvičenia, za čo ho cirkevná vrchnosť kritizovala. Zo španielskeho šľachtického prostredia (istý Juan Manuel) zo začiatku 14. storočia pochádza zdroj, ktorý uvádza, že sa autor

venoval trikrát v týždni (v pondelok, stredu a v piatok) telesným cvičeniam, cvičeniam so zbraňami, rytierskym zručnostiam a lovu (Iwańczak, 2001).

Rytierstvo je jediný kodifikovaný systém telesnej prípravy v stredoveku.

Vyvrcholenie rytierskej prípravy bola účasť vo vojnách, ktoré v tomto období reprezentovali najmä krížové výpravy európskych rytierov na Blízky východ s cieľom ochrany pútnikov putujúcich k Božiemu hrobu v Jeruzaleme a oslobodenie Božieho hrobu spod nadvlády „neveriacich“, t. j. moslimov.

Rytiersky turnaj v Paríži v roku 1389. Proti sebe stoja dve štvorice rytierov

(Zdroj: Francúzska národná knižnica)

Rytiersky turnaj možno považovať za skutočné športové podujatie – mal typické znaky športu, t. j. účastníci sa snažili podať maximálny výkon, nechýbala tam súťaživosť a každý turnaj mal svoje pravidlá. Nechýbali ani diváci. Aj napriek tomu, že cirkev odmietala turnaje, pretože účasť na turnaji považovala za niečo, čo môže ohroziť život, boli populárne.

Na turnajoch sa spravidla súťažilo v dvoch, moderným jazykom by sme povedali, disciplínach. Prvá bol tzv. *tjost*, čo je klasický súboj dvoch rytierov s dlhými drevenými kopijami. Rytieri sa rozbehli na koňoch proti sebe a snažili sa protivníka vyhoditiť kopijou zo sedla. Najistejšie bolo, podľa dobových prameňov, mieriť súperovi pod bradu. Toto ho zaručene doslova katapultovalo zo sedla, čím sa súboj skončil (Breuers, 1999).

◀ Turnaj rytierov – tjost

(Zdroj: Francúzska národná knižnica)

Druhá disciplína na turnaji bol skupinový turnaj, tzv. *buhurt*, často označovaný aj ako kolba. Išlo v podstate o akúsi imitovanú bitku dvoch skupín rytierov a to najskôr kopijami a potom mečmi. Podľa pravidiel (tu uvádzame pravidlá z nemeckého prostredia zo začiatku 14. storočia, pozn. autora) mohli rytieri používať len tupé kopije a mečom mohli udierať len jeho plochou stranou. Aj napriek tomu dochádzalo k zraneniam, často aj smrteľným.

Na rytierskych turnajoch boli dve disciplíny: tjost a buhurt.

Z rytierov, ktorí sa vedome pripravovali na turnaje sa stali tzv. turnajoví profesionáli. V sezóne turnajov chodili „od hradu k hradu“, kde sa práve turnaj konal. Boli dobre pripravení a spravidla vyhrali. Ekonomická motivácia teda bola zjavná. Breuers (1999) uvádza, že takíto turnajoví profesionáli neboli príliš obľúbení.

K rytierom, ktorí dosahovali na turnajoch dobré výsledky, sa bohatí šľachtici neraz správali ako súčasné bohaté športové kluby k vynikajúcim športovcom. Príkladom môže byť istý francúzsky rytier Guillaume Le Maréchal (1145 – 1219), ktorému vojvoda Burgundský ponúkal ročnú rentu 240 tisíc denárov za to, že bude súťažiť na turnajoch v jeho rytierskom družstve (Duby, 1997).

Na rytierskych turnajoch sa zúčastňovali aj turnajoví profesionáli.

a podobne. Hráť sa venovala aj šľachta. Aj francúzska hra *jeu de paume* (doslova „dlaňová hra“, pozn. autora), ktorú hrávali šľachtici má svoj súťažný charakter a možno ju považovať za jedného z predchodcov tenisu. Obdobne to možno tvrdiť aj o hre *soule* (hrávala sa s koženou loptou), ktorú zase možno považovať za jedného z predchodcov futbalu (LeGoff – Truong, 2006). Od 16. storočia sa hrával vo Florencii jeden z predchodcov futbalu – *calcio fiorentino* – ktorý sa na námestí Svätého kríža vo Florencii hráva každoročne. Hráči nastupujú v dobových kostýmoch (dresoch) a stretnutia sú divácky atraktívne.

◀ Jeu de paume s pálkami z polovice 18. storočia

(Zdroj: Francúzska národná knižnica)

V stredoveku sa zrodil humanizmus. Týmto pojmom sa označuje obdobie hnutia vzdelancov, ktoré vzišlo v Apeninského polostrova v priebehu 15. a 16. storočia a ktoré sa postupne presadilo v Európe. Humanisti sa snažili „dospieť k morálnej vyspelosti človeka poznaním literárne zachovaného myšlienkového odkazu“ (Märt-

lová, 2007) antiky. Nie všetci humanisti sa zaoberali problematikou telesnej výchovy a pohybových činností.

◀ Strelecký spolok arkebuzierov v Nantes (Francúzsko) v 17. storočí

(Zdroj: Francúzska národná knižnica)

◀ Dokonalosť ľudského tela. Vrchol renesančného sochárstva zo začiatku 16. storočia. Autor sochy Dávida bol Michelangelo Buonarroti

(Zdroj: R. Petrov, Olympic Wrestling, 1993)

4

NOVOVEKÉ EURÓPSKE TELOVÝCHOVNÉ SYSTÉMY

◀ Skoky cez vodný tok v nemeckom telocvičnom systéme
(Zdroj: W. Beier, ed., Festschrift zum 200. Geburtstag von Johann Christoph Friedrich GutsMuths, 1959)

Nemecký telovýchovný systém založili Friedrich Ludwig Jahn (1778 – 1852) a Ernst Eiselen (1792 – 1846). Telesné cvičenia chápali ako prostriedok obnovenia stratennej rovnováhy medzi telesnou a duševnou stránkou človeka a súčasne boli pre nich aj vec vlastenectva. Pre tento systém sú typické gymnastické cvičenia (poradové, prostné, na náradí), ale aj beh, skok, hod a tiež zápas a rozličné hry tak v miestnosti ako aj v prírode.

◀ Švédsky telocvik. Nástup pred cvičením
(Zdroj: C. J. J. Lefebure, L'éducation physique en Suède, 1903)

Švédská zdravotná gymnastika bola zameraná na upevnenie zdravia. Jej hlavný tvorca Per Henrik Ling (1776 – 1839) a mal v úmysle vytvoriť takú sústavu telesných cvičení, ktorá by pomohla dosiahnuť harmonickú stavbu tela. Cvičenia rozdelil na cvičenia bez náradia a na náradí. Hlavné špecifikum tohto systému však bol liečebný a zdravotný aspekt s realizáciou aktívnych a pasívnych cvičení.

◀ Skok do hĺbky vzad vo francúzskom systéme.
Z obrázku je zjavná obťažnosť skoku
(Zdroj: P. Tissie, L'éducation physique au point de vue historique, scientifique, technique, critique, pratique et esthétique, 1901)

Francúzsky systém sa nazýva aj športovo-gymnastické hnutie. Jeho zakladateľ Francisco Amoros (1770 – 1848) pôsobil aj v armáde. Pre tento systém sú typické nielen základné cvičenia, ale aj cvičenia rovnováhy, skok, šplh, prekonávanie prekážok, plávanie,

zápas, šerm, strelba. Ide teda o také pohybové činnosti, ktoré možno využiť v armáde (Perútko a kol., 1988).

V európskych telovýchovných systémoch nemal súťažný šport rozhodujúcu úlohu.

Nové vedecké poznatky z oblasti lekárskych vied a problematiky ľudského pohybu, ktoré propagovali viacerí vedci, priniesli potrebu reforiem v telovýchovných systémoch. Po realizácii nevyhnutných reforiem sa do telovýchovných systémov dostal aj šport a hry.

Reformy európskych telovýchovných systémov ich obohatili najmä o šport a hry.

5 SPOJENÉ ŠTÁTY AMERICKÉ A TELOVÝCHOVNÝ SYSTÉM

Do Spojených štátov amerických sa v priebehu 19. storočia vysťahovalo mnoho ľudí z Európy. Títo si do nového domova priniesli, okrem iného, aj svoje telesné cvičenia vychádzajúce spravidla z niektorého európskeho telovýchovného systému. Pristahovalci z britských ostrovov si zase prinášali so sebou skôr šport, o začiatkoch ktorého píšeme v nasledujúcej kapitole.

◀ Dudley Allen Sargent, zakladateľ amerického systému
(Zdroj: www.blackfives.)

Americký systém telesnej výchovy existoval v Spojených štátoch amerických popri modernom športe a bol, v súvislosti s popularitou športu, menej známy. Tento systém sa zameriaval najmä na telesnú krásu doslova v súčasnom slova zmysle. Jeho azda najvýznamnejší predstaviteľ je pedagóg a zakladateľ telesnej výchovy na Harvardskej univerzite Dudley Allen Sargent (1849 – 1924), ktorý vynášiel posilňovacie stroje a viaceré diagnostické pomôcky, ktoré sa používajú ešte aj v súčasnosti (napr. dynamometre).

◀ Reklama na posilňovacie stroje v americkej knihe na konci 19. storočia

(Zdroj: J. E. Sullivan, Spalding's official sporting rules, 1894)

6

VZNIK A ROZVOJ MODERNÉHO ŠPORTU V NOVOVEKU

Moderný šport, ako jeden z najvýznamnejších fenoménov 20. storočia, má svoj pôvod na britských ostrovoch. Anglicko, keďže sa nachádza trochu izolovanie od európskej pevniny, nemalo pozemné hranice so žiadnym štátom a teda nemuselo natoľko pripravovať armádu ako krajiny na európskej pevnine. Skôr sa opieralo o námorníctvo a rozširovalo si koloniálne impérium. V anglických školách sa neuplatnili európske telovýchovné systémy, ale šport a hry – najmä v internátnych školách.

• Futbal v Rugby v roku 1870

(Zdroj: www.wesclark.com)

Vo svojich začiatkoch moderný šport musel prekonať množstvo prekážok, aby sa z neho stal taký fenomén, ako ho poznáme dnes. Medzi najvýznamnejšie kroky na ceste jeho rastúcej popularity je nutné zaradiť vznik klubov a federácií a postupné zjednocovanie pravidiel.

Medzi najstaršie kluby vôbec patrí napr. Jockey Club (1750) a Cricket Club v Marylebone (1787) (Perútko a kol., 1988). V rámci klubov sa športovci stretávali a venovali sa konkrétnemu športu. Postupom času začali vznikať v rámci jedného športu kluby aj v iných častiach Anglicka a po určitom čase mali záujem navzájom sa stretávať na športovisku. Vtedy však narazili na nejednotnosť pravidiel v konkrétnom športe. Bolo teda nutné pravidlá zjednotiť, aby nevznikali situácie, že „niekde je niečo povolené a inde nie“. Takto sa športovať nedá. Z regionálneho charakteru nadobudol šport postupne nadregionálny až celoštátny charakter. Museli vzniknúť orgány, aby koordinovali šport v národnom meradle a zjednotili pravidlá. Týmto orgánmi sa stali národné športové federácie, ktoré združovali kluby v rámci konkrétného športu. Ich vznik (národných federácií) podnietil následne vznik ďalších športových klubov.

• Logo Futbalovej asociácie (Anglicko), ktorá vznikla ako prvá národná športová federácia v roku 1863

(Zdroj: www.thefa.com)

Prvé národné športové federácie vznikli v Anglicku, napr. Futbalová asociácia v roku 1863, ďalej Amatérská atletická asociácia v roku 1866 atď. Tieto národné federácie zjednotili pravidlá a postupne začali organizovať súťaže. Šport sa však nerozvíjal len v Anglicku, ale aj v iných častiach Európy a sveta. Aj tam vznikali kluby a následne národné športové federácie. Časom však športovci – postupne stále viac – prejavovali záujem stretávať sa aj na medzinárodnom športovom poli. Opäť teda nastala podobná situ-

ácia ako v prípade vzniku národných športových federácií – bolo nutné kreovať niečo nadnárodné, čo by koordinovalo šport na celosvetovej, resp. aspoň na kontinentálnej úrovni. Takýmto orgánmi sa stali medzinárodné športové federácie. Už pred ich vznikom boli snahy organizovať rozličné majstrovstvá Európy alebo sveta, čo bolo príznačnejšie viac pre kontinentálnu Európu ako pre Anglicko. Išlo vždy, z pohľadu dnešného chápania problematiky, o neoficiálne majstrovstvá. Až vznik medzinárodných športových federácií a v ich rámci zjednotenia pravidiel konkrétneho športu, dal týmto podujatiam oficiálnu platformu.

• Korčuľovanie na ľade na velodróme v Buffalo (Spojené štáty americké) v roku 1912

(Zdroj: Francúzska národná knižnica)

Najstaršie medzinárodné športové federácie sú: Európska federácia gymnastiky (založená v roku 1881 a v roku 1897 zmenená na Medzinárodnú federáciu gymnastiky), Medzinárodná federácia veslárskych zväzov (1892) a Medzinárodná korčuľarska únia (1892). Tieto tri medzinárodné športové federácie ukázali pomyselnú cestu na ceste zjednocovania športov, čo uľahčilo organizovanie najmä medzinárodných súťaží a zjednotenie športových pravidiel.

Jeden z najvýznamnejších mílnikov na ceste rozvoja športu boli Hry I. olympiády 1896 v Aténach.

Výrazný mílnik na ceste vzniku medzinárodných športových federácií boli Hry I. olympiády 1896 v Aténach. Práve tieto hry dali impulz, aby začali vznikať medzinárodné federácie a aby začali zjednocovať pravidlá.

• Skifár v roku 1911

(Zdroj: Francúzska národná knižnica)

Na tomto mieste je nutné odbočiť a vrátiť sa do minulosti. Anglicko - kolíska moderného športu v období okolo polovice 19. storočia - v literatúre masovo nepropagovalo vtedy novovzniknuté športy. Naopak, v knihách sa síce objavili zmienky o niektorých športoch, ale prevažovali publikácie, v ktorých sa čitateľ mohol dozvedieť informácie o tých tradičných disciplínach, ktoré možno zahrnúť do tradičného slova *disportare*, teda zabaviť sa a príjemne stráviť čas. Išlo najmä

o poľovačku, streľbu (na živé holuby), rybolov, jazdu na koni (dostihy), ale aj box, veslovanie či iné aktivity. K najstarším publikáciám tohto druhu možno zaradiť aj londýnske vydanie knihy s názvom *Športovcov slovník alebo džentlmenov sprievodca v meste a na vidieku*. Seaverns (1778) sa tam zmienil o jazde na koni, poľovačke, rybolove, sokoliarstve a pod. Aj ženy boli predmetom niektorých publikácií o športe na prelome 19. a 20. storočia. Spomenieme aspoň publikáciu *Atletika a outdoorové športy pre ženy* z roku 1903 (Hill, ed., 1903). Okrem tanca a gymnastiky tam autori opísali aj ženské plávanie, korčuľovanie, veslovanie, golf, tenis, basketbal, pozemný hokej, šerm, jazdu na koni a atletiku.

V období na prelome 19. a 20. storočia sa v publikáciách stále častejšie objavovali aj športové hry, napr. tenis, golf, pólo, ďalej automobilizmus, cyklistika, jachting atď. Anglické publikácie si v niektorých prípadoch stále zachovávali pôvodný obsah, v ktorom dominovali tradičné disciplíny, o ktorých sme sa zmienili.

Spojené štáty americké predbehli Európu. Aj takto by sme mohli v stručnosti charakterizovať publikáciu Sullivana (1894) s názvom *Spaldingove oficiálne športové pravidlá*. Táto rozsiahla publikácia zahŕňala pravidlá pravdepodobne všetkých športov, ktoré sa na severoamerickom kontinente praktizovali v súťažnej podobe: atletika, basketbal, bedminton, cyklistika, box, koly, kanoistika, kriket, kroket, tenis, curling, šerm, futbal, gymnastika, golf, hádzaná, hokej, lakros, streľba, vodné pólo, veslovanie, korčuľovanie, preteky na snežniciach, zápasenie atď. Uvedená publikácia obsahuje aj reklamu na športové potreby, napr. posilňovacie stroje, korčule, basketbalové koše a mnoho ďalších.

◀ Titulná strana americkej publikácie o športových pravidlách z roku 1894

(Francúzska národná knižnica)

Športy možno deliť podľa rozličných kritérií. Jednoduché, resp. laické delenia športov sú všeobecne známe: športy sú buď individuálne alebo kolektívne, resp. letné a zimné. Tieto delenia však nezohľadňujú mnoho skutočností, na ktoré treba brať ohľad pri deskripcii športu, športového výkonu a ďalších atribútov. Nemali sme v úmysle podávať prehľad športov ani v duchu niektorých vedeckých delení športov, ktorých je viacero. Rozhodli sme sa, z dôvodov prehľadnosti a prístupnosti, postupovať podľa delenia športov tak, ako je to uvedené v populárnych príručkách, ktoré sú zrozumiteľné širokej verejnosti. Za vzor sme si zobrali publikáciu *Športy* (Fortin ed., 2003). V tejto kapitole uvádzame zdroje vždy na konci konkrétnej skupiny športov.

Atletika

◀ Guliár na tréningu v roku 1913

(Zdroj: Francúzska národná knižnica)

Atletika je považovaná za kráľovnú športov. Názov atletika pochádza z gréckeho slova *áthlon*, čo znamenalo cenu, o ktorú sa súťažilo. Moderná atletika vznikala v Anglicku, kde sa rýchlo rozšírila v školách a na vysokých školách. V roku 1864 sa uskutočnilo prvé stretnutie medzi univerzitami Oxford a Cambridge.

Výraznú popularitu získala atletika v Spojených štátoch amerických, kde prvé kluby vznikali na konci 60. rokov 19. storočia. Hry I. olympiády 1896

v Aténach boli impulz na postupné formovanie Medzinárodnej atletickej federácie (IAAF), ktorá vznikla v roku 1912 v Štokholme a od roku 1993 sídli v Monaku. Atletika sa skladá zo súboru viacerých disciplín: chôdza, beh, skoky, hody a vrhy a viacboje.

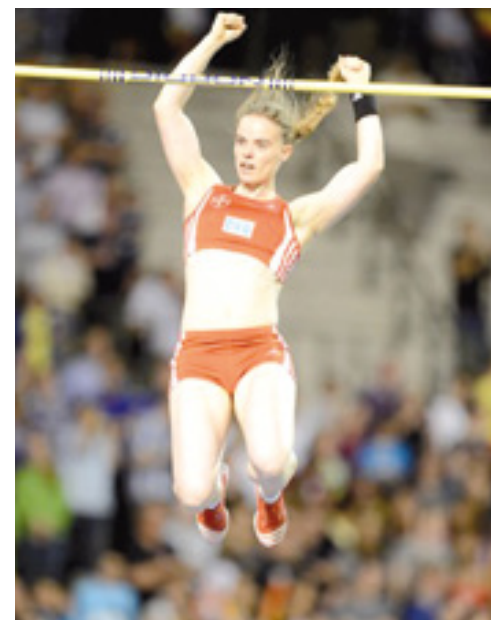

◀ Američan Ray Ewry pri skoku do výšky z miesta v roku 1908

(Zdroj: www.hotnewshome.com)

Prvá významná atletická súťaž na svete boli spomínané Hry I. olympiády 1896 v Aténach. Aj prvý olympijský víťaz modernej doby bol atlét – Američan James Brendan Connolly (1868 – 1957), ktorý zvíťazil v trojskoku výkonom 13,71 m. Významné kontinentálne a svetové súťaže sa však začali organizovať neskôr – majstrovstvá Európy od roku 1934 a majstrovstvá sveta dokonca až od roku 1983.

Najstaršie významné atletické majstrovstvá sú majstrovstvá Európy, ktoré sa konajú od roku 1934.

◀ Silke Spiegelburgová, nemecká skokanka o žrdi

(Zdroj: www.iaaf.org)

Medzinárodná atletická federácia eviduje rekordy v 49 disciplínach. Medzi nimi sú aj menej známe disciplíny, ako napr. beh na 1000 m, beh na 2000 m, beh na 15 km, beh na 100 km atď. V prípade behu na 100 km je zaujímavé, že aktuálne svetové rekordy držia Japonci. Medzi mužmi Takahiro Sunada (nar. 1973) (čas 6:13:33 h), ktorý dosiahol rekord v roku 1998 a medzi ženami Tomoe Abeová (nar. 1971), ktorá dosiahla rekord čas 6:33:11 h v roku 2000. Cenu Atlét roka vyhlasuje medzinárodná federácia od roku 1988. Ako prví získali toto ocenenie medzi mužmi americký šprintér a skokan do diaľky Carl Lewis (nar. 1961) a medzi ženami americká šprintérka Florence Griffithová-Joynerová (1959 – 1998) (Vitouš, 1980; Perútka, ed. 1980; Fortin, ed., 2003; Demetrovič, ed., 1988; iaaf.org, 2012).

▲ Carl Lewis, prvý držiteľ ceny Atléta roka
(Zdroj: www.track-and-field.narod.ru)

▼ Florence Griffithová-Joynerová, prvá držiteľka ceny Atlétky roka
(Zdroj: www.mkrob.com)

Cyklistika

Náčrt bicykla s dvoma kolesami zhotovil Leonardo da Vinci v 15. storočí. Možnosti vtedajšej doby boli obmedzené a tak k jeho skonštruovaniu nedošlo. Predchodcovia bicykla boli (v súčasnom chápaní) dosť čudné stroje, ktoré sa na dnešné bicykle ani veľmi nepodobali. Až Nemec Karl von Drais (1785 – 1851) zostrojil v roku 1817 drevené vozidlo, tzv. drezínu s ovládateľným predným kolesom. Drezína sa poháňala odrážaním nôh od zeme. Po vynáleze pneumatiky (1887) skonštruovali v Anglicku v roku 1895 bicykel, ktorý sa podobá na súčasný stroj a začal sa čoskoro vyrábať priemyselne najmä vo Francúzsku a v Anglicku.

◀ Členovia Českého klubu velocipedistů na prelome 19 a 20. storočia. Replika pohľadnice
(Zdroj: Archív autora)

odvetvie) a cyklotrial. Na každú cyklistiku sa používa iný bicykel. V roku 1900 založilo päť národných cyklistických federácií v Paríži Medzinárodnú cyklistickú úniu (UCI). Najpopulárnejšia je cestná cyklistika. Prvé oficiálne preteky sa uskutočnili vo Francúzsku na trase Paríž – Rouen (126 km). Víťazom sa stal Angličan žijúci vo Francúzsku James Moore (1849 – 1935). Popularita cyklistiky, najmä vo Francúzsku, rýchlo rástla. Od roku 1903 sa organizujú najslávnejšie cyklistické preteky na svete – Tour de France (Okolo Francúzska). V prvom ročníku nastúpilo 60 pretekárov a do cieľa pretekov, ktoré trvali celý mesiac, dorazilo len 21 z nich. Preteky mali 6 etáp a celková dĺžka bola 2428 km. Cyklisti často spávali okolo ciest a nesmeli prijať cudziu pomoc. Zvíťazil Francúz Maurice Garin (1871 – 1957), povelaním kominár.

◀ Pred štartom jednej z etáp cyklistických pretekov Tour de France v roku 1932
(Zdroj: Francúzska národná knižnica)

Najviac víťazstiev (celkovo sedem) v rokoch 1999 – 2005 pôvodne dosiahol Američan Lance Armstrong (nar. 1971). V roku 2012 sa však stal hlavnou postavou obrovského dopingového škandálu. Americká antidopingová agentúra označila jeho dopingový škandál za „najprepracovanejší dopingový systém v histórii športu“. Medzinárodná cyklistická únia prijala rozhodnutie o dodatočnej diskvalifikácii Armstronga a vedenie Tour de France sa rozhodlo odobrať mu všetky tituly a v uvedených siedmich ročníkoch nevyhlásiť víťaza.

Najpopulárnejšie cyklistické preteky na svete sú Tour de France.

Okrem Tour de France sú aj ďalšie významné etapové cyklistické preteky. Treba spomenúť Giro d'Italia (Okolo Talianska). Tieto preteky sa organizujú od roku 1909

z iniciatívy športového denníka La Gazzetta dello Sport. Ďalšie významné etapové preteky sú Vuelta a España (Okolo Španielska). Tieto preteky, inšpirované úspechom Tour de France a Gira d'Italia, sa konajú od roku 1935.

◀ Momentka z pretekov Vuelta a España
(Zdroj: www.sicycle.worldpress.com)

Najväčšie amatérske cyklistické preteky vo východnej Európe boli Preteky mieru, ktoré sa začali organizovať v roku 1948. Po páde železnej opony však začali tieto preteky postupne upadať – niektoré ročníky sa jazdili len na území Českej republiky, neskôr pribudol ako etapové mesto Brusel a od roku 2007 sa preteky nekonajú. V čase najväčšej slávy pretekov mali Preteky mieru dĺžku cca 2100 – 2500 km.

Dráhová cyklistika nie je taká atraktívna ako cestná. Výhoda však je, že diváci môžu vidieť na dráhe priebeh celých pretekov, čo v cestnej cyklistike nie je možné. Prvé majstrovstvá sveta v dráhovej cyklistike boli v Chicagu v roku 1893, ale v tej dobe ešte neboli bicykle na takej technickej úrovni ako v neskorších rokoch. V dráhovej cyklistike existuje mnoho disciplín.

◀ Keirin, preteky v dráhovej cyklistike za motorovým vodičom
(Zdroj: www.csmonitor.com)

Gymnastika

Športová gymnastika vychádza z náradového telocviku (cvičí sa na náradí). Ten má svoj pôvod v nemeckom telovýchovnom systéme, o ktorom sme sa zmieňovali v kapitole 4. Z Nemecka sa gymnastika šírila do Európy aj do zámoria, kde však bola v tieni športových hier.

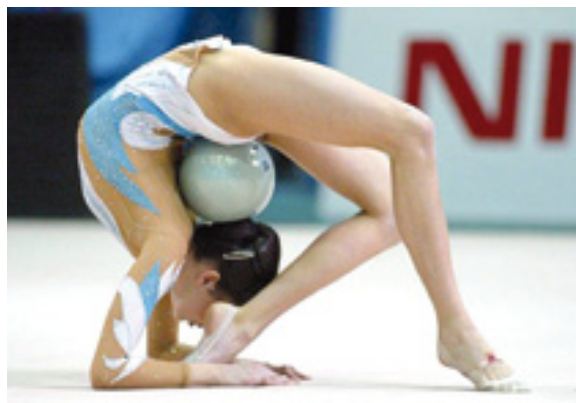
◀ Gymnastka pri cvičení na hrazde
(Zdroj: www.glogster.com)

Gymnastika však bola šport, v ktorom vznikla prvá medzinárodná športová federácia. Vyjímajúc olympijské súťaže, na ktorých je športová gymnastika tradične, organizujú sa od roku 1903 majstrovstvá sveta (od roku 1934 aj pre ženy). Muži súťažili na týchto náradíach: prostné, kôň s držiadlami, kruhy, preskok, bradlá, hrazda. Ženy súťažili na nasledovných náradíach: preskok, bradlá s nerovnakou výškou žrdí, kladina, prostné.

◀ Československý gymnasta Alois Hudec počas prípravy na Hry XI. olympiády 1936 v Berlíne
(Zdroj: www.olympic.cz)

Moderná gymnastika je ďalšia časť gymnastiky a jej pôvodný názov u nás, až do roku 1969, bol umelecká gymnastika. Zatiaľ čo v športovej gymnastike sa cvičí „na náradí“, v modernej gymnastike sa cvičí „s náčiním“, teda s niečím, čo má športovkyňa v ruke. Športovkyňa preto, lebo moderná gymnastika je výlučne ženský šport. Pokiaľ ide o náčinie, cvičí sa so švihadlom, s loptou, s kužeľmi, s obručou a so stuhou.

◀ Moderná gymnastka pri cvičení s loptou
(Zdroj: www.gymnastic.com)

Moderná gymnastika je výlučne ženský šport.

◀ Cvičenie v step-aerobiku
(Zdroj: www.wordpress.com)

Zo športového aerobiku sa vyvinulo mnoho súčasných populárnych cvičení.

Športový aerobik je ďalší šport, ktorý patrí do gymnastiky v širokom slova zmysle. Tento šport spája cvičenia s hudbou (Perútka ed., 1980; fig-gymnastics.com; Coubertin, 1890; Fortin, 2003; Demetrovič, ed., 1988).

Silové športy

◀ Francúzsky vzpierač Venceslas Dabaya pri trhu
(Zdroj: www.halterophilie-musculation.over-blog.com)

Sila bola vždy tá pohybová schopnosť, ktorá vzbudzovala obdiv. Siláci sa tešili úcte v rozličných komunitách, sila bola ozdoba hrdinov a je neoddeliteľná súčasť každého športového výkonu.

Najznámejší silový šport je vzpieranie. Vzpieranie rozličných bremien má veľmi starú tradíciu. Prvé športové rekordy vo vzpieraní pochádzajú z obdobia rokov 1850 – 1860. Vzpieraniu sa venujú aj ženy (Vitouš, 1980; iwf.net; Fortin, 2003; powerlifting-ipf.com).

Súťaž vo vzpieraní pozostáva z trhu a z nadhodu.

Plavecké športy

Prvá učebnica plávania sa objavila už v prvej polovici 16. storočia (1538).

Samotné plávanie zahŕňa štyri plavecké spôsoby – prsia, znak, kraul (pláva sa ním v rámci tzv. voľného spôsobu) a motýlik. Okrem toho sa súťaží v tzv. polohových pretekoch, kde sa využívajú všetky štyri plavecké spôsoby. Prvý pretekársky plavecký spôsob boli prsia. Neskôr pribudlo plávanie na boku, ktoré sa v súčasnosti na súťažiach nevyužíva. Plávanie je tradičný olympijský šport. Majstrovstvá Európy sa začali organizovať od roku 1926 a majstrovstvá sveta až od roku 1973.

•Plavec v okamihu premiestnenia horných končatín pri spôsobe motýlik
(Zdroj: www.majoreventsint.com)

Poznáme štyri plavecké spôsoby – prsia, kraul, znak a motýlik.

V súčasnosti je najslávnejší plavec Američan Michael Phelps (nar. 1985), 16-násobný olympijský víťaz a držiteľ spolu 22 medailí z hier olympiády. Táto bilancia z neho robí najúspešnejšieho olympionika histórie.

Medzinárodná plavecká federácia (FINA) bola založená v roku 1908 v Londýne a združuje 199 národných športových federácií.

•Rozhodujúci moment vo vodnom póle – útočník pred brankárom
(Zdroj: www.deportes.info)

Vodné pólo je športová hra, ktorá vznikla v 70. rokoch 19. storočia ako aplikácia futbalu vo vode. Prvé stretnutie sa však uskutočnilo v roku 1840, ale vtedy ešte hráči sedeli obkročmo na sudoch a do lopty udieľali palicami ako pri póle na koni. Odtiaľ má hra aj názov. Ženy začali hrať vodné pólo v 20. rokoch 20. storočia v Holandsku a v Nemecku.

•Synchronizované plávanie poskytuje aj estetický zážitok
(Zdroj: www.sportstraveler.net)

Výlučne ženský šport (aj keď v Spojených štátoch amerických sa objavil na súťažiach aj jeden muž) synchronizované plávanie spája pohyb vo vode s hudbou. Začalo sa rozvíjať na začiatku 20. storočia v Austrálii a v Kanade a jeho súčasný názov je z roku 1934.

Vodné športy

•Veslárské družstvo z Cambridge v roku 1932
(Zdroj: Francúzska národná knižnica)

Vo veslovaní rozoznávame párové lode, kde má každý člen družstva dve veslá a nepárové lode, kde má každý člen družstva len jedno veslo.

Medzi vodné športy radíme tie, v ktorých športovec podáva výkon na nejakom plavidle, surfe alebo na vodných lyžiach. Najznámejší z týchto športov je veslovanie, známe viac tisícročí. Prvé preteky modernej doby sa konali v roku 1715 v Anglicku. Od roku 1815 sa usporadúvajú preteky vo veslovaní medzi študentmi univerzít Eton a Westminster a od roku 1829 slávne preteky osemveslíc medzi Oxfordom a Cambridge.

Medzinárodná veslárská federácia vznikla v roku 1892 a patrí k najstarším medzinárodným športovým federáciám vôbec. Lode poznáme párové (tzv. skifové) a nepárové. V párových lodiach má každý člen družstva dve veslá, v nepárových len jedno.

Rýchlostná kanoistika je šport, v ktorom sa používajú kanoe a kajaky. Pôvod má v severnej Kanade a v Grónsku. Lode sa najskôr používali ako dopravné prostriedky. Od 19. storočia sa organizujú aj preteky.

•Japonský vodný slalomár Takuja Haneda v okamihu záberu
(Zdroj: www.zimbio.com)

V rýchlostnej kanoistike a vo vodnom slalome sa súťaží na lodiach kanoe a kajak.

Kanoistika sa rozdelila na rýchlostnú kanoistiku a na kanoistiku na divokej vode. Došlo k tomu po druhej svetovej vojne vzhľadom na odlišnosť športového výkonu v oboch športoch. Medzinárodná kanoistická federácia (ICF) bola založená v roku 1924 v Kodani (Dánsko) pod názvom Medzi-

národné spoločenstvo reprezentantov v kanoistike. Súčasný názov má od roku 1946. V súčasnosti sídli v Lausanne (Švajčiarsko), združuje 147 národných športových federácií.

Súťaží sa na kanoe a na kajakoch, pričom sú lode odlišné písmenami: C znamená kanoe a K znamená kajak. Číslica za písmenom označuje počet pádlujúcich v lodi (napr. C1 znamená singlkanoe). V kanoe športovec kľačí a má jednolistové pádlo, v kajaku športovec sedí a má dvojlistové pádlo.

Vodný slalom (vo svete známy v súčasnosti pod názvom canoe slalom) je šport pre Slovensko veľmi úspešný. Treba však povedať, že ide aj o šport, ktorý si vyžaduje výstavbu špecializovaných zariadení – umelých vodných kanálov – ktoré si „nemôže dovoliť“ každá krajina na svete. Vodný slalom vznikol v roku 1932 vo Švajčiarsku. Idea vzišla z lyžovania, kde sa pojmy „zima, sneh a lyžiarsky slalom“ nahradili pojmami „leto, voda a vodný slalom“.

Lode vyrobené v súčasnosti na Slovensku patria medzi absolútnu svetovú špičku.

◀ Záber z jachtárskych pretekov v Austrálii

(Zdroj: www.slq.qld.gov.au)

Jachting je možno pre vnútrozemský štát trochu vzdialený pojem, ale praktizovať ho možno aj na jazerách či iných väčších vodných plochách. Jachting je v olympijskom programe už od roku 1896 (aj keď preteky sa vtedy pre zlé počasie napokon neuskutočnili), patrí teda medzi tradičné olympijské

športy (canoeicf.com; Demetrovič ed., 1988, Fortin, 2003; sailing.org).

Jazdecké športy

◀ Dostihy sú v niektorých krajinách veľmi populárne

(Zdroj: www.horseracing-hospitality.blogspot.sk)

Najstaršie dostihové preteky na svete – Epsom Derby – sa organizujú od roku 1780.

Na olympijských hrách sa jazdecké disciplíny objavili po prvý raz v roku 1912 na Hrách V. olympiády v Štokholme. Predtým na Hrách II. olympiády 1900 v Paríži boli zaradené aj skok do diaľky a skok do výšky na koni, ktoré však boli vzápätí vyradené. To boli prvé me-

dzinárrodné skokanské preteky. Medzinárodná jazdecká federácia (FEI) vznikla v roku 1921 v Lausanne (Švajčiarsko). V roku 1750 vznikol, ako sme už spomenuli, Jockey Club a ten určil pravidlá pre najpopulárnejšie dostihy na svete – Epsom Derby (od roku 1780) a Ascot Gold Cup (od roku 1807). Na severoamerickom kontinente sú populárne Kentucky Derby (od roku 1875) a v Európe ešte preteky o Veľkú cenu Víťazného oblúka v Paríži (od roku 1920) (Perútka a kol., 1988; Fortin, 2003; Demetrovič ed., 1988; Bendl ed., 1994; fei.org).

Športy zamerané na presnosť a sústredenosť

◀ Športovej streľbe sa môžu venovať aj postihnutí športovci

(Zdroj: www.flickr.com)

V športovej streľbe sa v minulosti strieľalo na živé holuby. V súčasnosti ich nahrádzajú asfaltové terče.

Do tejto skupiny športov možno zaradiť mnohé športy, ale najvýznamnejšie sú športová streľba, lukostreľba a golf.

Športová streľba tesne súvisí s vývojom strelných zbraní, ktoré sa začali objavovať v priebehu 15. storočia. Prvé strelecké preteky zo strelných zbraní sa konali v roku 1471 vo Švajčiarsku, kedy vznikli aj prvé pravidlá. Dnešná forma športovej streľby sa po prvý raz

objavila na súťaži v anglickom Wimbledone v roku 1860. Medzinárodná federácia športovej streľby bola založená v Zürichu (Švajčiarsko) v roku 1907. Športová streľba je tradičný olympijský šport (od roku 1896) s množstvom puškárskych ako aj pištoliarskych disciplín. Ženy súťažajú v streleckých disciplínach od roku 1984.

◀ Streľba na živé holuby. Postava v pokľaku otvára špagátom kľetku, pričom holuby vzlietnu a strelec na nich strieľa. So športovou etikou má táto činnosť málo spoločné. Nedatovaný obrázok

(Zdroj: www.about.com)

Do roku 1860 sa strieľalo aj na živé holuby, ale po tomto roku sa živé holuby začali nahrádzať na súťažiach asfaltovými. Avšak tradicionalisti sa nechceli vzdať streľby na živé holuby. V roku 1896 vyšla v Spojených štátoch amerických kniha s názvom *Streľba na holuby*, v ktorej sa autor venuje problematike nielen nácviku a zdokonaľovania streľby pre začiatočníkov aj pokročilých, ale uvádza aj pravidlá streľby a návod, ako zaobchádzať s holubmi.

◀ Lukostreľkyňa pri mierení na terč

(Zdroj: www.portlavacawave.com)

Lukostreľba je tradičná činnosť využívaná pri love a v boji. Za kolísku športovej lukostreľby sa považuje Anglicko, kde v roku 1781 vznikla lukostrelecká spoločnosť. Lukostreľba bola viackrát zaradená do programu hier olympiády, ale Medzinárodná federácia lukostreľby (FITA) vznikla až v roku 1931 vo Lvove (v tomto období bol súčasťou územia Poľska). Majstrovstvá sveta v terčovej lukostreľbe sa po prvýkrát konali v roku 1931. Od roku 1975 sa usporadúvajú raz za dva roky. Majstrovstvá Európy sa po prvýkrát konali v roku 1968.

♦ Momentka zo ženskej súťaže v golfe vo Francúzsku v roku 1914

(Zdroj: Francúzska národná knižnica)

Golf je synonymum športu pre bohatých a úspešných ľudí. Vyvinul sa z hry, ktorú hrávali škótski pastieri, keď sa palicou snažili odpáliť malý kameň čo najbližšie k cieľu. V roku 1754 bol v Edinburhu založený prvý klub. Profesionálni golfisti sa združili do Asociácie profesionálnych golfistov (PGA) v roku 1916, ale amatéri na túto možnosť čakali do roku 1958, keď vznikla Svetová amatérska golfová rada, ktorá sa v roku 2003 premenovala na Medzinárodnú golfovú federáciu (IGF). Najznámejší súčasný hráč je Eldrick „Tiger“ Woods (nar. 1975), ktorý patrí medzi najlepšie platených športovcov sveta (Fortin, 2003; Vitouš, 1980; Demetrovič, ed., 1988; issf-sports.org; Money, 1896; archery.org; internationalgolffederation.org).

Kombinované športy

Možno to nie je najprilievavejší názov pre športy, ktoré „sa skladajú z iných športov“, ale podstatu iste vystihuje. K týmto športom radíme triatlon, moderný päťboj a orientačný beh.

Najznámejšia triatlonová súťaž sa nazýva Železný muž.

Triatlon spája v rámci jednej súťaže vytrvalostný beh, cyklistiku a plávanie. Inšpiráciou na kreovanie tohto športu boli skúšky pre plavčíkov v Spojených štátoch amerických v roku 1974. Prvý zaznamenaný triatlon sa konal v San Diegu v Kalifornii a to v septembri 1974. Najvýznamnejšia súťaž je Železný muž na Havajských ostrovoch, ktorá sa organizuje od roku 1978. Súťaží sa v plávaní na 3,8 km, v cyklistike na 180 km a v maratónskom behu (42,2 km). Na hrách olympiády je tento šport v programe od roku 2000 (Hry XXVII. olympiády 2000 v Sydney). Organizujú sa aj majstrovstvá sveta a kontinentov. Triatlon v jeho klasickom podobe bol vzor pre ďalšie kombinované športy, ktoré sa postupne objavili: rozličné duatlony, zimný triatlon (beh na lyžiach, horská cyklistika, rýchlokorčuľovanie), kvadriatlon (triatlon obohatený o jazdu na kajaku), a pod. Existuje aj paratriatlon pre zdravotne postihnutých športovcov, ktorí môžu využiť napr. vozík namiesto behu alebo bicykel na ručný pohon namiesto klasického bicykla.

Moderný päťboj je šport, ktorý v sebe spája päť disciplín: šerm, strelba, plávanie, jazda na koni a beh. Všetky disciplíny sú odlišné, čo kladie veľké nároky na športovca. Moderný päťboj sa vyvinul z vojenskej praxe. Prvé preteky pre dôstojníkov jazdeckých jednotiek sa uskutočnili vo Švédsku v roku 1910. Tento šport bol pod priamym vplyvom Pierra de Coubertin zaradený do olympijského programu Hier V. olympiády 1912 v Štokholme. Majstrovstvá sveta mužov sa organizujú od roku 1949 a majstrovstvá sveta žien od roku 1978.

♦ Orientačný beh. Pretekár našiel kontrolu, zaznamenal ju a beží k nasledujúcej

(Zdroj: www.tass.gov.uk)

Orientačný beh je náročný šport nielen vytrvalostne, ale aj z hľadiska orientácie v teréne. Cvičenia zamerané na orientáciu v teréne sa realizovali vo švédскеj armáde už na konci 19. storočia.

Prvý orientačný beh (s mapou a buzolou v ruke) sa konal v roku 1897 v nórskom Bergene. Medzinárodná federácia orientačného behu bola založená v roku 1961 v Kodani (Dánsko) a v súčasnosti združuje 73 národných športových federácií. I. majstrovstvá sveta sa uskutočnili v roku 1966 vo Fínsku a odvtedy sa organizujú každé dva roky (triathlon.org; orienteering.org).

Fortin, 2003; Demetrovič ed., 1988; pentathlon.org; Vitouš, 1980; orienteering.org).

Športy na ľade

♦ Stretnutie v ľadovom hokeji v roku 1922 medzi Švajčiarskom a Univerzitou v Oxforde

(Zdroj: www.wikia.com)

Na ľade je možné praktizovať mnoho športov, ale pre nás je najvýznamnejší jednoznačne ľadový hokej. Okrem neho je veľmi populárne aj krasokorčuľovanie. Súčasť olympijského programu tvoria aj rýchlokorčuľovanie (klasické na dlhej dráhe aj novšia verzia na krátkej dráhe), boby, sánkovanie a skeleton.

Ľadový hokej je najrýchlejšia kolektívna športová hra na svete. Objavil sa asi v polovici 19. storočia v Kanade, ktorá sa nazýva aj „kolískou ľadového hokeja“. Prvá zmienka o stretnutí je z kanadského Kingstonu z roku 1855. Ľadový hokej sa pôvodne nazýval kanadský hokej, aby sa odlíšil od tzv. bandy hokeja, ktorý sa hral s loptičkou.

Do Európy sa ľadový hokej dostal na prelome 19. a 20. storočia. Známa kanadsko-americká NHL (Národná hokejová liga) vznikla v roku 1917 pôvodne s piatimi družstvami. Táto najznámejšia hokejová liga na svete má v súčasnosti 30 družstiev z Kanady a Spojených štátov amerických, ktoré sú rozdelené do dvoch konferencií a šiestich divízií. Osem najlepších družstiev z každej konferencie postupuje do play-off a celkový víťaz získava prestížnu trofej – Stanley Cup. Medzi historicky najúspešnejšie v tejto lige patria kanadské družstvá Montreal Canadiens, Ottawa Senators a To-

ronto Maple Leafs a americké New York Rangers, New York Islanders, Detroit Red Wings a Boston Bruins. V NHL hrá aj mnoho hráčov z Európy, vrátane Slovákov.

Víťaz NHL v roku 1917 bol Seattle Metropolitans, teda klub zo Spojených štátov amerických. V roku 1919 pre epidémiu chrípky Stanley Cup neudelili.

◀ Stanleyov pohár

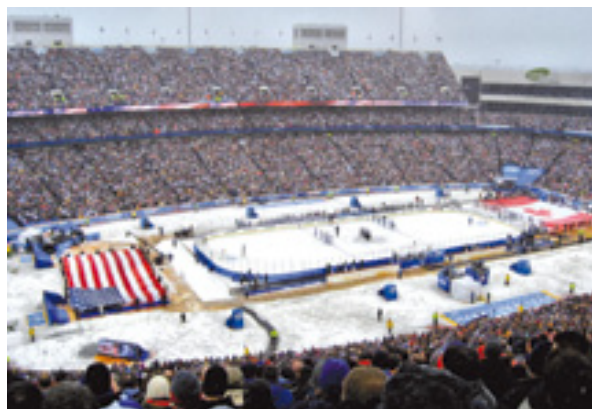
(Zdroj: www.hockey.thetazzone.com)

◀ Gagarinov pohár

(Zdroj: www.khl.ru)

Dve najvýznamnejšie hokejové ligy na svete sú: kanadsko-americká NHL a európska nadnárodná KHL.

◀ Pred stretnutím NHL v roku 2008

(Zdroj: wikimedia.org)

Obdoba NHL je nedávno vzniknútšia profesionálna nadnárodná KHL (Kontinentálna hokejová liga) založená v roku 2008. Jej vedenie sídli v Rusku. Táto liga sa aktuálne delí na dve konferencie a v každej z nich sú dve divízie. V súťaži je zastúpených najviac družstiev Ruska. Po jednom družstve majú (v sezóne 2012/2013) zastúpenie Kazachstan, Bielorusko, Lotyšsko, Ukrajina, Česká republika a Slovensko. Prvý slovenský zástupca v tejto lige bolo

družstvo Lev Poprad, ktoré sa však od sezóny 2012/2013 presťahovalo do Prahy. Aktuálny zástupca slovenského ľadového hokeja v KHL je Slovan Bratislava. Do play-off postupuje osem družstiev z každej konferencie a víťazi hrajú o Gagarinov pohár. V premiérovej sezóne zvíťazil AK Bars Kazan. Medzinárodná federácia ľadového hokeja bola založená v roku 1908 v Paríži ako Medzinárodná liga ľadového hokeja. Založili ju Belgicko, Francúzsko, Veľká Británia a Švajčiarsko. Ku koncu roku pristúpili Čechy. V súčasnosti združuje federácia so skratkou IIHF 72 členských krajín. Sídli v Zürichu (Švajčiarsko).

Prvé majstrovstvá Európy sa uskutočnili v roku 1910 vo Švajčiarsku (Les Avants sur Montreux). Účastníci boli len štyria a zvíťazili hokejisti Veľkej Británie. Na I. majstrovstvách sveta v roku 1920 v Antverpách (Belgicko), ktoré boli súčasťou Hier VII. olympiády 1920, zvíťazila Kanada. Prvé majstrovstvá sveta žien sa konali v roku 1900 v Ottawe (Kanada). Zvíťazili Kanadanky.

Začiatky krasokorčuľovania možno nájsť v Holandsku v 13. a 14. storočí. V roku 1742 bol založený v Edinburhu (Škótsko) prvý korčuliarsky klub. Základy moderného krasokorčuľovania položil Američan Jackson Haines (1840 – 1875), ktorý bol tanečník. On prispôbil korčuliarsky pohyb rytmu hudby, vytvoril model korčúľ umožňujúcich dlhý sklz a pripevnil ich na topánky.

Prvá medzinárodná súťaž sa konala v roku 1882 vo Viedni a skladala sa z troch častí: povinné cviky, voľné jazdy a rýchlokorčuľovanie. V tejto súťaži skončil na 3. mieste Axel Paulsen (1855 – 1938) z Nórska, ktorý zvíťazil v rýchlokorčuľovaní na 1600 m a ako prvý skočil vo voľnej jazde skok s rotáciou o 540°. Medzinárodná korčuliarska únia (ISU) bola založená v roku 1892.

◀ Ulrich Salchow

(Zdroj: I. Mauer – S. Ščepán, Storočie piruet, 2010)

◀ Sonja Henieová

(Zdroj: I. Mauer – S. Ščepán, Storočie piruet, 2010)

V krasokorčuľovaní patria medzi najatraktívnejšie prvky skoky. Najznámejšie skoky sú pomenované podľa krasokorčuliarov, ktorí ich skákali ako prví. Spomenuli sme už Axela Paulsen, ktorý bol Nór. Podľa neho je pomenovaný skok „axel“, ktorý sa ako jediný skáče z nájazdu dopredu. Prvýkrát sa objavil tento skok už v roku 1882. Ostatné skoky sa skáču z nájazdu dozadu. „Lutz“ bol pomenovaný po Rakúšanovi Aloisovi Lutzovi (1898 – 1918), ktorý ho prvýkrát skočil v roku 1913. Ďalší skok je „rittberger“ pomenovaný po Nemcovi Wernerovi Rittbergerovi (1891 – 1975), ktorý ho prvý raz predviedol v roku 1910. „Salchow“ nesie meno po Švédovi Ulrichovi Salchowovi (1877 – 1949). Salchow je doteraz najúspešnejší krasokorčuliar. V rokoch 1897 – 1911 získal 10 titulov majstra sveta, tri strieborné medaily, stal sa deväťnásobným majstrom Európy a zvíťazil aj na Hrách IV. olympiády 1908 v Londýne. Spomedzi žien vyniká nórska krasokorčuliarka Sonja Henieová (1912 – 1969), trojnásobná olympijská víťazka, desaťnásobná majsterka sveta a šesťnásobná majsterka Európy. V krasokorčuľovaní súťažia jednotlivci (muži aj ženy) a páry (v disciplínach tance na ľade a športové dvojice) (Perútk, ed., 1980; Vitouš, 1980; Fortin, 2003; isu.org; Maurer – Ščepán, 2010; fibt.com).

Športy na snehu

Sneh, ktorý sa nevyskytuje v dostatočnom množstve vo všetkých zemepisných šírkach, je ideálny povrch na praktizovanie viacerých športov. Z nich sú najpopulárnejšie zjazdové lyžovanie, beh na lyžiach, skoky na lyžiach, biatlon a v poslednej dobe aj snoubording.

Zjazdové lyžovanie, nazývané aj alpské, sa zrodilo v Alpách na konci 19. storočia. Prvé lyže sa však objavili už oveľa skôr – asi 5000 rokov p. n. l. v oblastiach Škandinávie a severného Ruska. V súčasnosti má zjazdové lyžovanie rýchlostné (klzavé) disciplíny – zjazd a superobrovský slalom a technické (točivé) – slalom a obrovský slalom. Všetky slalomy sa jazdia okolo bránok, ktorých je na trati rozličný počet podľa druhu disciplíny. Zjazd je vyslovene rýchlostná disciplína.

◀ Ingemar Stenmark

(Zdroj: www.testedich.de)

Prvé majstrovstvá sveta v zjazdovom lyžovaní sa konali v roku 1931 v Mürren v švajčiarskych Alpách, v programe bol len zjazd a slalom. Olympijskú premiéru malo zjazdové lyžovanie na IV. zimných olympijských hrách v Garmisch-Partenkirchene (Nemecko) v roku 1936. Medzi najlepších zjazdových lyžiarov patria športovci z tých krajín, kde sú na lyžovanie vhodné podmienky (hory, sneh, nízke teploty). Uvádžame napr. Švéda Ingemara Stenmarka (nar. 1956), ktorý zvíťazil v pretekoch Svetového pohára spolu 86-krát.

Beh na lyžiach sa vyvinul na území Škandinávie. Tam lyžovanie napredovalo a využívalo sa aj na vojenské účely. Od roku 1948 sa majstrovstvá sveta v behu na lyžiach konajú v dvojročných intervaloch, pričom až do roku 1980 boli majstrovstvami sveta aj zimné olympijské hry.

Skoky na lyžiach tvoria súčasť klasického lyžovania. Ich podujatia sa vyvíjali podobne, ako v prípade behu na lyžiach. Na XXII. zimných olympijských hrách v Soči v roku 2014 sa odohrá olympijská premiéra skokov na lyžiach žien.

Medzinárodná lyžiarska federácia (FIS) vznikla v roku 1910 ako Medzinárodná lyžiarska komisia. Od roku 1924 existuje pod súčasným názvom. Združuje 116 národných športových federácií (Demetrovič ed., 1988; Fortin, 2003; fis-ski.com).

◀ Skok na lyžiach v 19. storočí

(Zdroj: www.skijumping.blog.cz)

▶ Skoku na lyžiach sa venujú aj ženy. Na obrázku Američanka Sarah Hendricksonová

(Zdroj: www.sport.idnes.cz)

Športy s malou loptou

Do tejto skupiny športov patrí viac športov, ktoré sú u nás, pokiaľ ide o záujem o ich praktizovanie, trochu na okraji. Najvýznamnejšie sú bejzbal, lakros a pozemný hokej.

Bejzbal vznikol v Spojených štátoch amerických, ale podobná hra sa hrala už pred 4000 rokmi v Egypte. V roku 1839 pozval istý americký generál vojakov zahrať si hru, pri ktorej po odpálení loptičky prebehnu okolo vytýčených mät. Prvý klub bol založený v New Yorku v roku 1845.

Pozemný hokej má svojich predchodcov spred viac ako 2000 rokov. V súčasnej podobe sa objavil okolo polovice 19. storočia v Anglicku. V Londýne vznikol v roku 1861 prvý klub a začali sa hrať oficiálne zápasy. V olympijskom programe je pozemný hokej od roku 1908. Tento hokej sa hrá na trávniku.

◀ Lakros je skutočne dynamický a tvrdý šport

(Zdroj: Archív Miroslava Poláka)

Lakros je jedna z najstarších loptových hier. Tento šport vznikol z hry Irokézov nazývanej *bag-gataway*. Hráči chytajú malú loptičku do tzv. lakrosky, čo je dlhšia palica, ktorá má na konci malý výplet. Lakroskou aj prihrávajú. Lakros je tvrdý šport a telesný kontakt medzi hráčmi, najmä medzi obrancami a útočníkmi, je častý. Hráva sa aj halový lakros, čo je ešte tvrdší variant. Halový lakros sa hráva mimo sezóny na hokejových štadiónoch (Fortin, 2003; Demetrovič ed., 1988; fih.ch; firlacrosse.com).

Športy s veľkou loptou

Táto skupina športov zahŕňa aj viacero veľmi populárnych športov. Okrem futbalu sem patrí basketbal, volejbal, hádzaná, ragby a i.

Futbal je svetový fenomén. Možno povedať, že ide o najpopulárnejší šport na svete. Má svojich predchodcov v starovekej Číne, v antike, ale aj v renesančnom Taliansku. Vo futbale sa pôvodne lopta kopala aj hádzala. V stredovekom Anglicku bolo nutné dopraviť loptu do niektorej z mestských brán. Futbal sa teda hral na uliciach a počet hráčov na každej strane sa počítal aj na stovky. Na začiatku 19. storočia sa futbal objavil v školách v Rugby, Etone a v Harrowe. V polovici 19. storočia už prerástol školský rámec a vyvinuli sa dva smery. Jeden z nich dovoľoval hru rukou a druhý ju zakazoval.

Prvý klub vznikol v anglickom Sheffielde v roku 1863. V rovnakom roku bola založená aj národná futbalová asociácia. V Londýne vznikol v roku 1893 prvý ženský futbalový klub. Medzinárodná futbalová federácia (FIFA) vznikla v roku 1904 a má 203 členov – národných športových federácií.

◀ Futbalová lopta patrí aj deťom
(Zdroj: www.gtsoccer.org)

Futbal je najsledovanejší šport na svete.

Na hrách olympiády je futbal v programe od roku 1908. I. majstrovstvá sveta sa konali v roku 1930 v Uruguaji (zvíťazili domáci futbalisti). Konajú sa každé štyri roky s výnimkou prestávky v období druhej svetovej vojny a tesne po nej (šampionáty v rokoch 1942 a 1946 sa neuskutočnili). Od roku 1960 sa v štvorročných intervaloch konajú aj majstrovstvá Európy. I. majstrovstvá Európy sa konali vo Francúzsku a majstrami Európy sa stali sovietski futbalisti. Majstrovstvá sveta vo futbale možno považovať za najsledovanejšie športové podujatie. Veľmi silnú pozíciu majú aj kontinentálne futbalové federácie. Napr. Európska futbalová federácia (presne Únia európskych futbalových asociácií), založená v Bazileji (Švajčiarsko) v roku 1954, združuje 53 európskych národných futbalových federácií a organizuje, o. i. aj veľmi populárnu Ligu majstrov.

◀ Pelé (Zdroj: www.fanpop.com)

Za najlepšieho futbalistu všetkých čias je všeobecne považovaný Brazilčan Edison Arantes do Nascimento (nar. 1940), známejší pod menom Pelé.

Basketbal je populárna športová hra. Jej cieľ je zaznamenávať body streľbou lopty do koša nad povrchom hracej plochy. Vznikol v roku 1891 v Springfielde (Spojené štáty americké). V roku 1932 bola založená Medzinárodná amatérska basketbalová federácia (FIBA). Dnes má 213 členských národných federácií.

◀ Akčná momentka z basketbalu
(Zdroj: www.djamba.com)

Basketbal je v olympijskom programe od roku 1936 (ženský od roku 1976). Prvé majstrovstvá sveta mužov boli v roku 1950 v Argentíne, zvíťazili na nich domáci basketbalisti. Ženy mali I. majstrovstvá sveta v roku 1953 v Čile, kde zvíťazili Američanky.

V Spojených štátoch amerických, kde je basketbal veľmi populárny, existuje od roku 1946 Národná basketbalová asociácia (NBA) združujúca profesionálne kluby.

◀ V plážovom volejbale nie je núdza ani o takéto akcie
(Zdroj: www.mlive.com)

Volejbal vynášiel v roku 1895 Američan William Morgan (1870 – 1942). Prededil telocvičnú tenisovú sieťou, ktorú zdvihol. Hráčom nesmela pri hre lopta padnúť na zem. Pôvodné pravidlá boli ovplyvnené tenisom. Do Európy priniesli volejbal americkí vojaci počas prvej svetovej vojny. V olympijskom programe je od roku 1964 (muži aj ženy). V roku 1947 bola založená Medzinárodná volejbalová federácia. Pod jej záštitou sa konali I. majstrovstvá sveta mužov v roku

1949 v Prahe (zvíťazili sovietski volejbalisti). Ženské majstrovstvá sveta mali premiéru v roku 1952 v Moskve (Sovietsky zväz), kde triumfovali domáce volejbalistky. Medzinárodná volejbalová federácia združuje 220 členských športových federácií a sídli v Lausanne (Švajčiarsko). Populárny je aj plážový volejbal, ktorý je v súčasnosti aj v programe hier olympiády.

◀ Hádzaná pri streľbe
(Zdroj: www.wikipedia.org)

Hádzaná je šport, ktorý vynášiel nemecký učiteľ gymnastiky Konrad Koch (1846 – 1911) pre dva tímy po 11 hráčov. V Dánsku ju zdokonalil v roku 1911 Frederik Knudsen. V jeho verzii mali tímy len po 7 hráčov. Medzinárodná federácia hádzanej vznikla v roku 1928 v Amsterdame (Holandsko) ako Medzinárodná amatérska federácia hádzanej (IHF). Od roku 1946 slovo „amatérska“ z jej názvu vypadlo. Majstrovstvá sveta mužov sa konajú od roku 1938 (vtedy sa konali v Nemecku a zvíťazili domáci hádzanári). Ženské majstrovstvá sveta sú od roku 1957. Konali sa v Juhoslávii, kde zvíťazili hádzanárky Československa (Fortin, 2003; Demetrovič ed., 1988; uefa.com; fifa.com; fiba.com; nba.com; fivb.org; ihf.info).

Športy s raketou a loptičkou

◀ Tenis je populárny aj medzi rekreačnými športovcami
(Zdroj: www.stanglwirt.com)

Do tejto skupiny športov radíme o. i. aj tenis s stolný tenis.

Tenis patrí medzi najpopulárnejšie športy na svete. Často býva označovaný aj ako „bieľy šport“, pretože hráči nosili pôvodne biele dresy. V súčasnosti to už neplatí. Pôvod tenisu je v starofrancúzskej hre nazývanej *jeu de paume*. Ide o hru, kde sa loptička najskôr od-

rážala rukou, potom primitívnou pálkou. Moderný tenis pochádza z roku 1874, keď si ho pod názvom sféristika dal patentovať Angličan Walter Clopton Wingfield (1833 – 1912). V roku 1875 bola sféristika premenovaná na *lawn-tennis*. Prvý turnaj zorganizoval Všeanglický kroketový a lawn-tenisový klub vo Wimbledon v roku 1877 a odvtedy sa hrá dodnes. Medzinárodná tenisová federácia vznikla v roku 1913. V roku 1972 vznikla Asociácia tenisových profesionálov (ATP). Tenis bol súčasťou olympijského programu v rokoch 1896 – 1924 a opäťovne je v ňom od roku 1988. Najpopulárnejšie sú grandslamové tenisové turnaje. Ide o 4 turnaje (Australian Open v Austrálii, Roland Garros vo Francúzsku, Wimbledon v Anglicku a US Open v Spojených štátoch amerických.). Sledované sú aj rebríčky tenistov a tenistiek ATP. Vrcholoví tenisti patria medzi najlepšie platených športovcov.

Stolný tenis možno nazvať obdobou tenisu na malej ploche stola. Predchodca bola stará japonská hra *gossima*, ktorú priniesli do Európy Angličania v 80. rokoch 19. storočia. Spočiatku sa stolný tenis hrával s gumovými alebo s korkovými loptičkami, v súčasnosti (od roku 1899) sa používajú celuloidové. Prvé pravidlá sú z roku 1884. Na začiatku 20. storočia sa stolný tenis rozšíril do Európy. Jeho veľký rozmach nastal po prvej svetovej vojne. Medzinárodná federácia stolného tenisu bola založená v roku 1926 v Berlíne (Nemecko). V olympijskom programe je tento šport od roku 1988. Prvé majstrovstvá sveta sa však konali už v roku 1926 v Londýne (Anglicko) (Fortin, 2003; Demetrovič ed., 1988; Bendl ed., 1994; ittf.com).

Úpolové športy

Kategória úpolových športov je v súčasnosti rozsiahla, pretože bola obohatená o mnohé športy, ktoré postupne prichádzali z Ďalekého Východu. K tradičným športom treba zaradiť box, džudo, šerm a zápasenie. V úpolových športoch, okrem šermu, nastupujú súper proti sebe v hmotnostných kategóriách.

Boxeri počas zápasu

(Zdroj: TASR AP)

Box, nazývaný aj pästiarstvo, má svojich predchodcov už v dávnych dobách. Pästný boj bol súčasťou prípravy vojakov v staroveku. Pod názvom *pygmé* bol v programe antických olympijských hier. Rimania ho poznali pod názvom *pugilismus*. V novoveku dostal ako prvý nápad „šermovať bez zbrane“ Angličan James Figg (1695 – 1734). Vypracoval aj pravidlá, ktoré boli spresnené v roku 1743 zásluhou Jacka Broughtona (1703 – 1789). Ten umiestnil stretnutie do ringu a vynašiel boxer'ské rukavice. Profesionálny box riadila Medzinárodná komisia boxu od roku 1911 a amatérsky box Medzinárodná asociácia amatérskych boxu od roku 1926 (od roku 1946 ako Medzinárodná asociácia boxu). Box je v olympijskom programe od roku 1904. V súčasnosti je populárnejší profesionálny box. Existuje aj ženský box, ktorý mal olympijskú premiéru v Londýne 2012.

Džudo má svoj pôvod v Japonsku. Jeho názov znamená „jemná cesta“. Džudo vychádza z bojového umenia džiu-džicu. Džudo vzniklo na konci 19. storočia vďaka Japoncovi Džigorovi Kanovi (1860 – 1938). Olympijskú premiéru malo džudo v roku 1964, ale ako stály šport je v programe hier olympiády až od roku 1972 (ženské džudo od roku 1992). Majstrovstvá sveta mužov sa konali po prvýkrát v roku 1956 v Tokiu (Japonsko) a žien v roku 1980 v New Yorku (Spojené štáty americké). Medzinárodná federácia džudo (založená v roku 1951) združuje 200 národných športových federácií.

Šerm je tradičná úpolová činnosť so zbraňou. Číňania údajne šermovali už 2700 rokov p. n. l. šablami. V antike bol výcvik šermiarov určený skôr pre vojakov a šľachtu. V období stredoveku boli známi šermiari rytieri. Postupne v Európe vznikali šermiarske školy (vychytené boli vo Španielsku) a popularita šermu rástla. Od polovice 18. storočia sa používa na výcvik šermiarska maska. V šerme sa používajú tri zbrane: kord (bodná zbraň), fleuret (bodná zbraň) a šabľa (bodná aj sečná zbraň). Medzinárodná federácia šermu združuje 148 národných športových federácií a vznikla vo Francúzsku v roku 1913. V súčasnosti sídli v Lausanne (Švajčiarsko). Šerm je tradičný šport v programe hier olympiády od roku 1896. Prvé majstrovstvá Európy v šerme sa konali v Paríži v roku 1921. Majstrovstvá sveta mali premiéru v roku 1937 tiež v Paríži.

◀ Zápasníci v umeleckom podaní francúzskeho maliara Gustava Courbete. Obraz je z prvej polovice 19. storočia

(Zdroj: R. Petrov, Olympic Wrestling, 1993)

Zápasenie sa v podstate vyvíjalo spolu s ľudskou spoločnosťou. Najväčší rozmach dosiahlo v gréckej antike pod názvom *palé*. Tvorilo súčasť antických olympijských hier. V stredoveku bolo súčasťou rytierskej výchovy. Charakter moderného športu dostalo v 19. storočí. Vtedy sa vo Francúzsku (v 90. rokoch) vyvinul aj gréckorímsky štýl. Zápasenie je tradičný olympijský šport od roku 1896. Medzinárodná federácia zápasenia vznikla v roku 1912. Združuje voľný štýl a gréckorímsky štýl, ďalej ženské zápasenie, viacero tradičných, teda krajových zápasníckych štýlov, plážové zápasenie a ešte niekoľko ďalších úpolových disciplín. Vo voľnom štýle môže zápasník útočiť na celé

telo súpera, v gréckorímskom štýle len od hlavy po pás (Bendl ed., 1994; Fortin, 2003; aiba.org; ifj.org; fie.ch; Demetrovič ed., 1988; fila-wrestling.com).

Motoristické športy

Vynález spaľovacieho motora, o ktorý sa zaslúžili Nemci, umožnil vznik tejto skupiny športov. Radíme medzi ne automobilový šport, motocyklový šport, vodný motorizmus atď. Najpopulárnejší je automobilový a motocyklový šport a v ich rámci preteky automobilov formuly 1.

◀ Šestkolesový Tyrrell, ktorý jazdil aj na pretekoch formuly 1. Na tomto automobile jazdil francúzsky pretekár Patrick Depailler, ktorý zahynul pri skúšobnej jazde v roku 1980

(Zdroj: www.john-w.de)

Spočiatku existovali len preteky, ktoré sa konali na riadnych cestných komunikáciách. V roku 1907 vznikla prvá dráha – autodróm – v Anglicku, čo bolo pre divákov atraktívnejšie a na prvé preteky ich prišlo takmer 14-tisíc.

Formula 1 je vrchol automobilo-

vého športu. Preteky sa jazdia na okruhoch s predpísanou dĺžkou a vozidlá sa nazývajú monoposty, pretože sú určené pre jedného jazdca. V roku 1894 sa konali prvé oficiálne preteky vo Francúzsku na trati Paríž – Rouen (126 km). V roku 1904 vznikla Medzinárodná automobilová federácia (FIA). Preteky formule 1 sa začali organizovať ako majstrovstvá sveta od roku 1950. V prvom ročníku seriálu vtedy zvíťazil Talian Guiseppe Farina (1906 – 1966).

Z neskoršej doby je známy predovšetkým nemecký pretekár Michael Schumacher (nar. 1969), sedemnásobný majster sveta v rokoch 1994, 1995 a 2000 – 2005.

•Trojnásobný víťaz Velkej ceny Československa, Francúz Louis Chiron

(Zdroj: Časopis Autoklub, október, 1943)

V 30. rokoch 20. storočia a ešte v roku 1949 sa konala aj Veľká cena Československa na Masarykovom okruhu v Brne. Najúspešnejší pretekár na tomto podujatí bol Francúz Louis Chiron (1899 – 1979), ktorý zvíťazil v hlavnej kategórii trikrát (1931, 1932 a 1933) (Fortin, 2003; fia.com; Vitouš, 1980; Skořepa, 1980).

7 AMATERIZMUS, PROFESIONALIZMUS A PENIAZE V ŠPORTE

Problematika amaterizmu a profesionalizmu v športe sa objavuje v podstate po prvý raz už staroveku. Spomínali sme už, že profesionálni športovci sa objavovali na antických panhelénskych hrách. Tiež gladiátori a vozataji v antickom Ríme boli profesionálni športovci. Takisto turnajový profesionáli, spojení s rytierskymi turnajmi v stredoveku. V období novoveku sa profesionalizmus vyvinul spočiatku ako „jarmočná atrakcia“. Profesionáli v priebehu 17. a 18. storočia boli najmä bežci, pästiar, džokeji alebo siláci ako zápasníci a vzpieraci (Perútka a kol., 1988). Svoje umenie prezentovali spravidla pri takých príležitostiach, kde sa zišlo mnoho ľudí, napríklad na jarmokoch.

•V bejzbale je mnoho profesionálnych športovcov

(Zdroj: www.mattsinsurance4ca.com)

Najvýznamnejšie však problematika týchto dvoch protipólov vystupuje až v novoveku – v súvislosti s rozvojom moderného športu. Práve moderný šport, spočiatku chápaný ako „panská zábava“, nebol priaznivo naklonený tým záujmom o jeho praktizovanie, ktorí nepatrili k príslušnej spoločenskej vrstve. Dokladuje to aj prvá definícia amatéra z roku 1886, ktorá uvádza, že „amatér je každý džentlmen, ktorý sa nikdy nezúčastnil na verejnej súťaži pre peniaze a ktorý počas svojho života nebol ani učiteľ telesnej výchovy, ani cvičiteľ, čo by bolo jeho živobytie a ktorý tiež nie je robotník, remeselník alebo nádenník“ (Durry, 2008). V tomto období mohli profesionáli súťažiť, ale len s profesionálmi, nie s amatérmi. Robotníci, remeselníci a nádenníci boli vylúčení z amatérskeho športu preto, lebo sa živili prácou svojich rúk, teda svojich svalov a mohli tak mať v niektorých športoch určitú výhodu pre ostatnými. Do úvahy treba brať aj to, že v definícii sa vyskytuje slovo „džentlmen“ ako postavenie, ktoré nebolo vyhradené obyčajným ľuďom, ale lepšie situovanej spoločnosti.

Pierre de Coubertin si bol vedomý, že amaterizmus nie je budúcnosť olympijských hier a vrcholných športových podujatí a že realita profesionalizmu je nepopierateľná.

Éra amaterizmu vo vrcholovom športe sa skončila Hrami XXV. olympiády 1992 v Barcelone.

V bývalých socialistických krajinách existoval tzv. štátny amaterizmus. Jeho podstata bola, aby vrcholoví športovci spĺňali štatút amatéra, t. j. aby boli zamestnaní a aby športovali akosi „popri zamestnaní“. Skutočnosť bola taká, že športovci boli zamestnaní formálne, do zamestnania nechodili (poberali však odtiaľ riadnu mzdu) a venovali sa športovému tréningu a súťaženiu ako profesionálni športovci (Šeman, 2009).

Profesionálni športovci sa však postupne začali zúčastňovať na vrcholných športových podujatiach. Príklad môžu byť 43. majstrovstvá sveta v ľadovom hokeji 1976 v Katoviciach (Poľsko), kde štartovali americkí profesionálni hokejisti, ale najmä 44. majstrovstvá sveta v ľadovom hokeji 1977 vo Viedni (Rakúsko), na ktorých sa zúčastnili profesionálni hokejisti z Kanady. Podujatie malo aj zásluhou štartu profesionálov vysokú športovú úroveň. Majstrom sveta sa stalo v obidvoch prípadoch družstvo Československa (Petřík, 1992). Na olympijských hrách sa profesionálni športovci objavili na začiatku 90. rokov 20. storočia – na Hrách XXV. olympiády 1992 v Barcelone. Tie možno charakterizovať ako hry, ktorými sa skončila éra amaterizmu.

«Americký futbal patrí medzi tie športy, v ktorých profesionálni športovci zarábajú vysoké finančné čiastky
(Zdroj: www.motelsavinien.free.fr)

Ktorý športovec „zarobil“ najviac v priebehu histórie? Aj mnoho odborníkov sa bude domnievať, že ide pravdepodobne o niektorú zo súčasných športových hviezd. Pravda však je taká, že najlepšie platený športovec v histórii bol Gaius Appuleius Diocles (toto meno sme spomínali v kapitole o antickom Ríme, pozn. autora). V antickom Ríme v 2. storočí n. l. súťažil na štvorzáprahoch. Historik Peter Struck z Pennsylvánskej univerzity

uvádza, že tento rímsky profesionálny športovec zarobil počas svojej kariéry neuveriteľných 35 miliónov sesterciov. V 2. storočí n. l. to bola suma, za ktorú mohol celý rok zásobovať obilím Rímsku ríšu alebo dva mesiace platiť celú armádu. Pri porovnaní s platňami v súčasnej americkej armáde by sa suma 35 miliónov sesterciov rovnala asi 15 miliardám dolárov (Krčmárik, 2010). K najlepšie plateným športovcom patria hráči golfu, futbalisti, basketbalisti, bejzbalisti, a i.

8 ŠPORT ZDRAVOTNE POSTIHNUTÝCH

Šport je fenomén, ktorý nepozná hranice medzi štátmi, ani hranice medzi ľuďmi. Právo každého človeka je realizovať sa v oblasti športu takým spôsobom, aký mu vyhovuje. Inak to nie je ani v prípade zdravotne postihnutých ľudí, ktorí sa rozhodli športom nielen kompenzovať svoju životnú situáciu, ale v mnohých prípadoch sa aj výrazne zviditeľniť na medzinárodnej športovej scéne, na ktorej je „dosť miesta pre všetkých“. Ako v časti zdravotne postihnuté osoby uvádza *Európska charta športu pre všetkých* (1987), „...šport by sa mal pre postihnutého stať hybnou silou, ktorá mu pomôže nájsť alebo obnoviť vlastný vzťah k okolitému svetu a tým aj k uznaniu seba samého ako rovnocenného a plnoprávneho občana“.

Športy, ktoré praktizujú zdravotne postihnutí možno vo všeobecnosti rozdeliť na dve skupiny:
1. Športy pre zdravotne postihnutých, ktoré sú s väčšími alebo menšími zmenami odvodené od športov pre zdravých – majú ekvivalent v športe zdravých.

2. Športy pre zdravotne postihnutých, ktoré sa vyvíjali zvlášť pre túto kategóriu ľudí – nemajú ekvivalent v športe zdravých.

«Chuť športovať a silná vôľa zdolajú všetky prekážky
(Zdroj: www.telegraph.co.uk)

Súťažné aktivity postihnutých zaznamenáme na konci 19. storočia. V marci 1895 sa v Nogent-sur-Marne (Francúzsko) konali preteky v behu pre ľudí s amputovanou dolnou končatinou, ktorá bola nahradená protézou. Trať pretekov merala 200 m a zachovalo sa aj meno víťaza – M. Roulin prekonal túto trať za 30 s a bol vyhlásený za majstra sveta (Monestier, 1996).

«Preteky v Nogent-sur-Marne v roku 1895 na dobovej ilustrácii
(Zdroj: A. Monestier, Les conquérants de l'Olympe, 1996)

Výrazný rozvoj športu zdravotne postihnutých nastal až v druhej polovici 20. storočia.

Najvýznamnejšie športové podujatia v jednotlivých kategóriách postihnutí (resp. v kombinácii kategórií) sa začali organizovať až v 20. storočí. Výrazný impulz na organizovanie takýchto podujatí dali olympijské hry. Koniec koncov, pojem „olympijský“ (bez „o“, čo súvisí s celosvetovou ochranou olympijskej symboliky Medzinárodného olympijského výboru) v sebe zahŕňajú názvy týchto podujatí – paralympijské hry či deaflympijské hry. Špeciálne olympiády dostali na svoj názov od Medzinárodného olympijského výboru výnimku.

Pre kategórie amputovaných, les autres, spastikov a zrakovo postihnutých sú vrcholné športové podujatia paralympijské hry. Pre sluchovo postihnutých sú vrcholné športové podujatia deaflympijské hry. Pre mentálne postihnutých sú vrcholné športové podujatia špeciálne olympiády.

Šport zdravotne postihnutých sa začal výrazne rozvíjať po druhej svetovej vojne. V roku 1948 sa pri príležitosti Hier XIV. olympiády v Londýne konala súťaž vozičkárov s názvom Stoke Mandevillské hry a postupne sa začala presadzovať myšlienka paralympijských hier. Prvé paralympijské hry sa konali v roku 1960 v Ríme. I. zimné paralympijské hry sa konali v roku 1976 vo švédskom Örnköldsviku. Aj zimné paralympijské hry sa stali tradíciou.

► Momentka z pretekov vozičkárov

(Zdroj: www.linternaute.com)

9 AKADEMICKÝ ŠPORT

Akademický šport sa vyvíjal postupne, pričom najvýraznejší vývoj zaznamenal vo svojich začiatkoch v Spojených štátoch amerických. Aj v súčasnosti sú Spojené štáty americké stále krajinou, v ktorej je tento šport veľmi rozšírený. Každá americká univerzita sa snaží zviditeľniť sa aj prostredníctvom športu.

► Americkí študenti pri behu cez prekážky v roku 1908

(Zdroj: N. Müller, Olympism, selected writings, 2000)

Prvé zmienky o súťažnom akademickom športe sú však z Anglicka. Slávne veslárske preteky medzi univerzitnými družstvami Oxford a Cambridge sa konali prvý raz už v roku 1829 (Perútko a kol., 1988). Prvé komplexné informácie o akademickom športe na severoamerickom

kontinente podal Pierre de Coubertin (1890) v diele *Transatlantické univerzity*.

Akademický šport zaznamenal najvýraznejší vývoj v Spojených štátoch amerických.

Akademický šport sa po prvý raz ukázal v čase Hier I. olympiády 1896 v Aténach. Američania obsadili spolu jedenásť prvých, šesť druhých a dve tretie miesta. Ich druž-

stvo bolo zložené z vysokoškolákov. Prvým olympijským víťazom modernej doby sa stal Američan James Brendan Connolly (1868 – 1957), ktorý zvíťazil v súťaži v trojskoku výkonom 13,71 m. V tom čase študoval na Harvardskej univerzite dejiny antického Grécka a Ríma (Bobrík – Šeman a kol., 2010).

► Akademický šport sa rozvíja na všetkých kontinentoch. Zábery z basketbalu a z karate z Afriky

(Zdroj: Európska asociácia univerzitného športu)

Postupne sa začali organizovať aj špecializované športové podujatia určené výlučne pre študentov. Priekopník v ich organizovaní bol Francúz Jean Petitjean, ktorý zorganizoval v roku 1923 v Paríži I. svetové študentské hry.

Prvá svetová letná univerziáda sa konala v roku 1959 v Turíne, s účasťou 45 krajín a 1407 športovcov. Na programe bolo 7 športov – atletika, basketbal, plávanie, tenis, volejbal, vodné pólo a šerm.

Vývojom prešli aj zimné športové podujatia pre študentov. Predchádzali im Zimné študentské hry. I. svetová zimná univerziáda v roku 1960 v Chamonix ukázala cestu organizovania týchto podujatí. Na I. svetovej zimnej univerziáde 1960 v Chamonix sa zúčastnilo len 15 krajín a 145 športovcov

a na programe bolo 6 športov: ľadový hokej, krasokorčuľovanie, zjazdové lyžovanie, klasické lyžovanie, skoky na lyžiach a severská kombinácia.

Predchodcovia svetových letných univerziád boli svetové študentské hry a letné svetové univerzitné hry. Predchodcovia svetových zimných univerziád boli zimné študentské hry a zimné svetové univerzitné hry.

Prvý svetový rekord na akademických športových podujatiach utvoril v roku 1933 Talian Luigi Beccali.

Prvá univerziádna dedina v histórii svetových univerziád bola zriadená na Slovensku, v Liptovskom Mikuláši a to v rámci XIX. svetovej zimnej univerziády 1999 v Poprade-Tatrách.

Pre športy, ktoré nie sú zaradené do programu svetových univerziád, sa konajú akademické majstrovstvá sveta. Ide najmä o športy ako karate, orientačný beh, zápasenie, jazda na koni, futsal, box, plážový volejbal, bedminton, lukostreľba, triatlon, vodné lyžovanie, vzpieranie atď.

Riadiaci orgán akademického športu vo svete je Medzinárodná federácia univerzitného športu (FISU). V súčasnosti združuje 163 národných univerzitných športových federácií.

Akademický šport a jeho najvýznamnejšie podujatia je nutné jednoznačne zaradiť medzi mílniky svetového športu.

10 ŠPORTOVÝ ARBITRÁŽNY SÚD

◀ Sídlo Športového arbitrážneho súdu v Lausanne
(Zdroj: www.tas-cas.org)

Na začiatku 80. rokov 20. storočia narastali spory v športovej oblasti a neexistoval nezávislý orgán, ktorý by ich mohol adekvátne riešiť. Vtedajší prezident Medzinárodného olympijského výboru Juan Antonio Samaranch (1920 – 2010) zastával myšlienku zriadenia špeciálneho súdu pre šport, ktorý vznikol v júni 1984. Dlhší čas ho viedol bývalý sudca Medzinárodného

súdneho dvora v Haagu Keba Mbaye (1924 – 2007) zo Senegalu. Súd sídli v Lausanne (Švajčiarsko). Na začiatku 90. rokov 20. storočia došlo k reforme súdu. Súd sa stal nezávislým od Medzinárodného olympijského výboru, z ktorého iniciatívy vznikol.

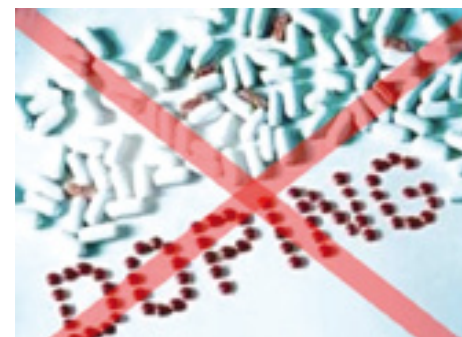
Súdu sa predkladajú v zásade dva druhy sporov – obchodné spory (spochybnenie zmlúv, predaja televíznych práv a pod.) a spory disciplinárnej povahy (najmä dopingové prípady, brutalita na športovisku, urážanie rozhodcov, športovcov a pod.) (tas-cas.org).

11 SVETOVÁ ANTIDOPINGOVÁ AGENTÚRA

Doping v športe, teda používanie nedovolených prostriedkov s cieľom zvýšiť športový výkon a získať tak neoprávnenú výhodu nad súpermi, sa objavoval už v antike. V 19. storočí športovci tiež zneužívali niektoré látky (strychnín, kofeín, kokaín a alkohol) s cieľom byť lepší ako ich súper. V roku 1928 Medzinárodná atletická federácia ako prvá zakázala používanie doping. Nasledovali ďalšie medzinárodné športové federácie, ale tieto obmedzenia zostali neúčinné. Postupne sa v súvislosti s výskumom v športe objavili ďalšie chemické látky, ktoré športovci zneužívali.

Dánsky cyklista Knud Enemark Jensen (1936 – 1960) zomrel na následky doping (amfetamín) počas súťaží na Hrách XVII. olympiády 1960 v Ríme. Naliehavosť kontroly zneužívania zakázaných látok podčiarkla v roku 1967 smrť ďalšieho cyklistu – Angličana Toma Simpsona (1937 – 1967), ktorý umrel počas pretekov Tour de France.

Medzinárodná cyklistická únia a Medzinárodná futbalová federácia zaviedli od roku 1966 dopingové testy na majstrovstvách sveta v cyklistike a vo futbale.

◀ Stop doping
(Zdroj: www.aktin.cz)

V 70. a 80. rokoch 20. storočia existoval tzv. štátom podporovaný doping, čo bolo doložené z bývalej Nemeckej demokratickej republiky. Najznámejšia dopingová aféra sa týka kanadského atléta Benjamina (Bena) Johnsona (nar. 1961) na Hrách XXIV. olympiády 1988 v Soule v Južnej Kórei. Tento športovec mal pozitívny dopingový nález na anabolické steroidy (stanozolol) a musel vrátiť zlatú olympijskú medailu. V súčasnosti však silno rezonuje dopingová aféra, ktorá veľkosťou iste

prekoná aféru Benjamina Johnsona. Ide o pôvodne sedemnásobného víťaza cyklistickej Tour de France Američana Lancea Armstronga, ktorého Americká antidopingová agentúra obvinila zo systematického a dlhodobého zneužívania doping, pričom jeho prípad označila ako „najprepracovanejší a najsofistikovanejší systém doping“. Zmieňujeme sa o tom v kapitole o cyklistike.

Nový éru zneužívania doping znamenal začiatok používania krvného doping. Medzinárodný olympijský výbor ho zakázal v roku 1986. V roku 1998 našla francúzska polícia mnoho zakázaných látok počas Tour de France. V roku 1999 zvolal Medzinárodný olympijský výbor do Kodane (Dánsko) Svetovú konferenciu o doping v športe. Tá navrhla vznik Svetovej antidopingovej agentúry (WADA), ktorá vznikla v novembri 1999. WADA je dnes celosvetovo hlavná odborná autorita v boji proti doping.

V roku 2003 bol na pôde WADA prvý raz prijatý Svetový antidopingový kódex.

Doping a športový duch nie sú navzájom kompatibilné. Trest za prvé porušenie antidopingového pravidla je zákaz činnosti na určitú dobu, v závislosti od okolností (zvyčajne 1 – 4 roky, v prípade obchodovania sa zakázanými látkami aj doživotný trest zákazu činnosti). Za druhé porušenie antidopingového pravidla nasleduje vo väčšine prípadov doživotný trest zákazu činnosti pre športovca (wada-ama.org; Bendl a kol., 1994).

ZÁVER

Šport sa vo svete nevyvíjal rovnomerným tempom. Vo svojich začiatkoch mal menej akcelorovaný vývoj, postupne sa však zrýchľoval. V súčasnosti môžeme povedať, že je veľmi ťažké zistiť počet športov, ktorým sa ľudia na našej planéte venujú.

Mílniky, ktoré sú na ceste vývoja športu nám môžu pomôcť tento fenomén lepšie pochopiť, aby sme boli v budúcnosti schopní vyvarovať sa chýb minulosti. Veríme, že aj táto publikácia prispieje k lepšiemu poznaniu športu. Prvý mílnik, ktorý by sme mohli možno dať aj do úvodzoviek, bol moment, keď sa na našej planéte objavil druh Homo, teda človek dnešného typu. Posledný významný skutočný mílnik na pomyslenej ceste športu medzi ľuďmi je iste zriadenie Svetovej antidopingovej agentúry.

Koľko mílnikov je medzi týmito dvomi udalosťami? Iste mnoho. Každý si môže tie, ktoré sme sa snažili priblížiť v tejto publikácii, položiť na pomyselnú časovú os a takto prostredníctvom nich prechádzať v dávnejších dobách storočiami, v dobách menej dávnych desaťročiami, a sledovať vývoj jedného z najpozoruhodnejších fenoménov, ktoré ľudská spoločnosť zaznamenala – športu.

Zoznam literatúry a prameňov

- BENDL, V. ed. 1994. *Kniha olympijských her*. Praha : Svoboda, 1994. 248 s. ISBN 80-205-0382-X.
- BOBRÍK, M., SEMAN, F. a kol. 2010. *90 rokov vysokoškolského športu na Slovensku*. Bratislava : Slovenská asociácia univerzitného športu, 2010. 223 s. ISBN 978-80-970777-6-1.
- BREUERS, D. 1999. *Na hradech, v klášterech, v podhradí. Středověk jak ho neznáte*. Praha : Brána, 1999. 436 s. ISBN 80-7243-048-3.
- CARDINI, F. 1999. Válečník a rytíř. In : LE GOFF, J. ed. *Středověký člověk a jeho svět*. Praha : Vyšehrad, 1999. 320 s. ISBN 80-7021-274-8.
- COUBERTIN, P. de. 1890. *Universités transatlantiques*. Paris : Librairie Hachette et Cie, 1890. 383 s.
- COUBERTIN, P. de. 1931. *Mémoires olympiques*. Lausanne : Bureau international de pédagogie sportive, 1931. 218 s.
- COUBERTIN, P. de. 1972. *Pédagogie sportive. Histoire des exercices sportifs, technique des exercices sportifs, action morale et sociale des exercices sportifs*. Paris : Librairie philosophique J. Vrin, 1972. 157 s.
- DEMETROVIČ, E. ed. 1988. *Encyklopedie tělesné kultury. P – Ž*. Praha : Olympia, 1988. 382 s.
- DEMETROVIČ, E. ed. 1988. *Encyklopedie tělesné kultury. A – O*. Praha : Olympia, 1988. 462 s.
- DUBY, G. 1997. *Neděle u Bouvines, 27. červenec 1214*. Praha : Argo, 1997. 221 s. ISBN 80-7203-164-3.
- DUNKLE, R. 2011. *Gladiátoři. Krutá podívaná ve starověkém Římě*. Praha : Vyšehrad, 2011. 356 s. ISBN 978-80-7429-031-2.
- DURRY, J. 2008. *Sport*. In : *Encyclopédie universalis*, 2009. [DVD-ROM] Paris : Encyclopædia Universalis, 2009.
- EURÓPSKA CHARTA O ŠPORTE. 1994.
- EURÓPSKA CHARTA ŠPORTU PRE VŠETKÝCH, 1987.
- FORTIN, J. ed. 2003. *Športy. Svet športu slovom aj obrazom*. Bratislava : Fortuna Print, 2003. 372 s. ISBN 80-89144-03-9.
- GREXA, J. 1985. *Športové loptové hry*. Bratislava : Mladé letá, 1985.
- HILL, L. E. ed. 1903. *Athletics and out-door sports for women*. London, New York : Macmillan Company, 1903. 334 s.
- HOŠEK, R., MAREK, V. 1990. *Řím Marka Aurelia*. Praha : Mladá fronta, 1990. 280 s. ISBN 80-204-0147-4.
- IWAŇCZAK, W. 2001. *Po stopách rytířských příběhů*. Praha : Argo, 2001. 273 s. ISBN 80-7203-338-7.
- KÖSSL, J., HUTTR, M. ed. 1982. *Olympijská charta 1982. Mezinárodní charta tělesné výchovy a sportu*. Praha : Olympia, 1982. 88 s.
- KRČMÁRIK, M. 2010. Šport najviac vynášal v Ríme. In *Sme*, 08.09.2010.
- LEAKEY, R. 1996. *Původ lidstva*. Bratislava : Archa, 1996. 164 s. ISBN 80-7115-031-2.
- LEGOFF, J., TRUONG, N. 2006. *Tělo ve středověké kultuře*. Praha : Vyšehrad, 2006. 156 s. ISBN 80-7021-826-6.
- MAUER, I., ŠČEPÁN, S. 2010. *Storočie piruet*. Bratislava : Šport Press, s. r. o., 2010. 136 s. ISBN 978-80-85742-42-8.
- MÁRTLOVÁ, C. 2007. *101 nejdůležitějších otázek. Středověk*. Velké Bílovice, TeMi CZ, 2007. 160 s. ISBN 978-80-903873-7-9.
- MITHEN, S. 2006. *Konec doby ledové. Dějiny lidstva od r. 20 000 do r. 5 000 př. Kr.* Praha : BB/art s. r. o., 2006. 733 s. ISBN 80-7341-768-5.
- MONESTIER, A. 1996. *Les conquérants de l'Olympe. Naissance du sport moderne*. Paris : Éditions Albin Michel S. A., 1996. 144 s. ISBN 2-226-08814-8.
- MONEY, A. W. 1896. *Pigeon shooting*. New York : Shooting and Fishing Publishing Company, 1896. 116 s.

29. MORAVEC, R. et al. 2007. *Teória a didaktika výkonnostného a vrcholového športu*. Bratislava : Univerzita Komenského, Fakulta telesnej výchovy a športu, Slovenská vedecká spoločnosť pre telesnú výchovu a šport, Slovenský olympijský výbor, 2007. 240 s. ISBN 978-80-89075-31-7.
30. OLIVOVÁ, V. 1979. *Lidé a hry. Historická geneze sportu*. Praha : Olympia, 1979. 606 s.
31. OLIVOVÁ, V. 1985. *Sport a hry ve starověkém světě*. Praha : Artia, 1988. 208 s.
32. PERÚTKA, J. ed. 1980. *Malá encyklopédia telesnej výchovy a športu*. Bratislava : Šport a Obzor, 1980. 728 s.
33. PERÚTKA, J. et al. 1988. *Dejiny telesnej kultúry*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1988. 288 s.
34. PETRÍK, B. 1992. *Majstrovstvá sveta a Európy v ľadovom hokeji. Od Les Avants 1910 a Antverp 1920 po Prahu a Bratislavu 1992*. Bratislava : Obzor, 1992. 272 s. ISBN 80-215-0215-0.
35. PETROV, R. 1993. *Olympic wrestling throughout the millenia*. Lausanne : International Amateur Wrestling Federation, 1993. 150 s.
36. RATTI, O, WESTBROOK, A. 2005. *Tajemství samurajů. Přehledný výklad o bojových uměních feudálního Japonska*. Praha : Miroslav Sobotka, 2005. 485 s. ISBN 80-903079-7-3.
37. ROWE, CH. D. Sports. 2009. In : *Encyclopædia Britannica. Ultimate Reference Suite*. [DVD-ROM] Chicago : Encyclopædia Britannica, 2009.
38. SEAVERN, J. A. 1778. *The sportsman's dictionary or the gentleman's companion for town and country*. London : Fielding and Walker, 1778. 522 s.
39. SEMAN, F. 2009. Niektoré aspekty amaterizmu a profesionalizmu v športe z pohľadu histórie. In : SEMAN, F., SAKÁČOVÁ, Z. eds. *Amaterizmus a profesionalizmus v športe. Zborník z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou*. Bratislava, Univerzita Komenského v Bratislave, Fakulta telesnej výchovy a športu, katedra športovej edukológie a športovej humanistiky, 2009. s. 127-133. ISBN 978-80-8113-017-5.
40. SITA. 2012. Sedem ročníkov Tour zrejme ostane bez víťaza. In *Sme*, 12.10.2012.
41. SKOŘEPA, M. 1980. *Dejiny automobilových pretekov*. Bratislava : Šport, 1980. 456 s.
42. SOUČEK, L. 2011. Novoveké olympijské hry. Bratislava : Slovenský olympijský výbor, 2011.
43. SULLIVAN, J. E. 1894. *Spalding's official sporting rules*. New York : American Sports Pub. CO., 1894. 280 s.
44. ŠEBELA, M. 2012. Lance Armstrong bol falošný hráč. In *Sme*, 11.10.2012.
45. VITOUŠ, P. 1980. *Malé encyklopedie sportu*. Praha : Mladá fronta, 1980. 368 s.

Internetové zdroje

1. www.aiba.org	15. www.fih.ch	28. www.iwf.net
2. www.archery.org	16. www.filacrosse.com	29. www.nba.com
3. www.bnf.fr	17. www.fila-wrestling.com	30. www.nhl.com
4. www.canoeicf.com	18. www.fina.org	31. www.olympic.org
5. www.en.khl.ru	19. www.fis-ski.com	32. www.orientteering.org
6. www.espn.go.com	20. www.iaaf.iorg	33. www.pentathlon.org
7. www.fei.org	21. www.ihf.info	34. www.powerlifting-ipf.com
8. www.fia.com	22. www.iihf.com	35. www.sailing.org
9. www.fiba.com	23. www.iitf.com	36. www.tas-cas.org
10. www.fibt.com	24. www.ijf.org	37. www.triathlon.org
11. www.fibv.org	25. www.internationalgolfederation.org	38. www.uci.ch
12. www.fie.ch	26. www.issf-sports.org	39. www.uec-federation.en
13. www.fifa.com	27. www.isu.org	40. www.uefa.com
14. www.fig-gymnastics.com		41. www.wada-ama.org

